

Ніна Міляновська

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

Посібник-зошит
для 5 класу
закладів загальної середньої освіти

5

Частина 1

УДК 821 (100)(076.3)
М 60

Схвалено для використання в освітньому процесі
[рішення експертної комісії з літератури (української та зарубіжної)
від 26 серпня 2021 року (протокол № 6)], № 3.0369-2021 у Каталозі
надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам

Мілянська Н. Р.
М60 Зарубіжна література : посібник-зошит для 5 класу за-
кладів загальної середньої освіти. Частина 1. — Тер-
нопіль : Астон, 2021. — 64 с. : іл.

ISBN 978-966-308-833-4

Посібник підготовлено відповідно до модельної навчальної програми «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти» (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тихоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). Змістове наповнення посібника-зошита враховує вікові особливості учнівства та сприятиме досягненню очікуваних результатів навчання, передбачених модельною програмою.

УДК 821 (100)(076.3)

Додаткові матеріали до посібника розміщено
за посиланням <https://cutt.ly/2WXW1QX>

ISBN 978-966-308-833-4

© Мілянська Н. Р., 2021
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2021

ПЕРЕДМОВА

Посібник-зошит «Зарубіжна література. 5 клас» укладено відповідно до модельної навчальної програми «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти» (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).

До посібника-зошита увійшов передбачений програмою теоретичний матеріал, а також тексти літературних творів, які супроводжуються статтями про життя і творчість авторів. Посібник-зошит також містить рубрики:

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ БІЛЬШЕ

У них викладено матеріал з теорії літератури в обсязі, передбаченому навчальною програмою для 5 класу, а також запропоновано цікаву додаткову інформацію.

До кожного твору подано запитання й завдання, які передбачають закріплення і повторення вивченого матеріалу, стимулюють інтелектуальну та творчу діяльність учнів і розвивають їхнє мовлення та уяву. Запитання і завдання зазвичай розподілені за підрозділами:

- *Готуємося до роботи з текстами*
- *Працюємо над змістом твору*
- *Міркуємо самостійно*
- *Узагальнюємо та підсумовуємо*
- *Пов'язуємо новий матеріал із вивченим раніше*
- *Застосовуємо теоретичні поняття*

Окремо виділено запитання та завдання під рубриками:

Що спитав у нас Згадайко? для повторення вивченого

Завдання від Фантазерчика для розвитку уяви і фантазії

Потіште Знаюсю своїми знаннями! для контролю знань

У посібнику-зошиті використано ілюстрації до творів, виконані у найрізноманітніших стилях. Таке різноманітне представлення технік малювання допоможе п'ятикласникам розширити кругозір в образотворчому мистецтві, ознайомитися з роботами художників із різних куточків світу та митців різних історичних епох.

Роль книжки в III тисячолітті

Усі ми з раннього дитинства знаємо, що таке книжка. Нам подобалося гортати її яскраві сторінки, розглядати ілюстрації та вдивлятися в дивні чорні позначки — літери. Нас зачаровували події і герої, про яких читали нам дорослі. І ми хотіли якнайшвидше навчитися складати букви у слова і читати!

Що спитав у нас Згадайко?

1. Згадайте, якою була ваша перша дитяча книжечка.
2. Поміркуйте, для чого нам усім потрібне читання.
3. Назвіть ситуації, у яких сучасній людині стає у пригоді вміння читати.
4. Доведіть, що вміння читати вкрай потрібне для навчання.

У світі існує величезна кількість книжок на найрізноманітнішу тематику. Щодня ви читаєте переважно навчальні книги, зокрема підручники, посібники, довідники й енциклопедії, тобто **навчальну** та **довідкову літературу**.

Слово **література** походить від латинського litteratura і означає буквене письмо (littera — буква). Отже, літературою називають сукупність писаних і друкованих творів.

Також ви багато читаєте **художніх творів** (казок, оповідань, легенд, байок, поезій тощо), тобто **художньої літератури**. Художня література відрізняється від наукової, довідкової, навчальної чи іншої нехудожньої літератури тим, що належить до **словесного виду мистецтва** і **неможлива без творчості**.

У художній літературі письменники послуговуються **фантазією**, описують **уявні** події та нерідко створюють вигадані світи. В інших видах літератури автори опираються лише на реальні факти.

Запитання від Фантазерчика

1. Чому в *науковій літературі* (наприклад, на медичну чи будівельну тематику) не можна вигадувати якісь факти?
2. Уявіть, що могло б статися, якби ми вигадували наукові факти і дослідження.
3. Чому поширення фейкових новин є злочином?
4. А як *вигадка* і *фантазія* допомагає письменникам у створенні *художньої літератури*?
5. У чому відмінність між фантазуванням і обманом?

І художня, і нехудожня література дарують нам найрізноманітніші знання, збагачують словниковий запас, розвивають нашу уяву і пам'ять. Однак художня література виховує в нас співчутливість, розуміння вчинків інших людей, допомагає нам стати кращими.

Художні твори надзвичайно важливі як у житті кожного з нас, так і в історії світової культури. В них відобразився розвиток людської цивілізації, традиції різних народів. У художніх текстах автори висловлюють чимало глибоких і повчальних думок, цікавих ідей і незвичайних поглядів на світ, людину і життя.

У художніх книжках ми знаходимо відповіді, як слід чинити у складних ситуаціях, як треба ставитися до певних життєвих обставин і як навчитися будувати стосунки з іншими людьми.

«Зарубіжна література» — новий навчальний предмет

Цьогоріч ви починаєте вивчати новий навчальний предмет «*Зарубіжна література*». На уроках української літератури ви ознайомитеся з творами українських письменників, а на уроках зарубіжної літератури читатимете твори авторів, які жили чи живуть за межами нашої країни і представляють культуру інших народів.

Що спитав у нас Згадайко?

1. Згадайте художні твори, які ви вивчали на уроках літературного читання.
2. Про що розповідалося в цих творах?

Зарубіжна література включає в себе сукупність художніх текстів, створених різними мовами у різних країнах представниками різних націй у різні історичні періоди (від початку людської цивілізації до наших днів). І зарубіжна, і українська література входять до скарбниці світової літератури.

Читання в цифрову добу

Як вам відомо з уроків інформатики, у світі існує величезна кількість способів зберігання інформації: різьбленням на корі дерева і камені, тисненням на воскових та глиняних дощучках, письмом на папірусі, намагніченням стрічки або комп'ютерного диску тощо.

Сучасний світ користується переважно паперовими та електронними носіями інформації. Так само зарубіжну літературу ми будемо з вами вивчати з *паперових* та *електронних носіїв*.

ПЕРЕВАГИ ПАПЕРОВИХ ТА ЕЛЕКТРОННИХ КНИЖОК

! ? ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Доведіть, що без читання ви не можете прожити жодного дня.
2. Книжки на яку тематику ви любите читати найбільше?
3. Порівняйте особливості *художньої* і *навчальної (або наукової)* літератури.
4. Доведіть, що *художня література* збагачує нас знаннями, розвиває нашу уяву. Назвіть свої улюблені *художні твори*.
5. Прокоментуйте переваги паперових та електронних книжок і додайте свої міркування.

Завдання від Фантазерчика. Вчимося користуватися бібліотекою самостійно

1. Уявіть, що ви прийшли у бібліотеку. Поміркуйте, яку художню книжку ви хотіли б узяти прочитати.
2. Складіть у зошиті 5 речень з описом творів *художньої літератури*, які вам подобаються найбільше.
3. Об'єднайтеся в пари і придумайте діалог з бібліотекаркою з проханням знайти для вас потрібну книжку.

ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ БІЛЬШЕ

З уроків *інформатики* ви знаєте, що величезна кількість інформації міститься в мережі Інтернет. Однак не вся ця інформація корисна.

Чимало сайтів небезпечні для вас і ваших рідних або мають образливий зміст. Тому ви маєте знати, які інтернет-ресурси є перевіреними і надійними для користувачів.

Готуючись до уроків зарубіжної літератури, ви можете користуватися рекомендованими для учнів електронними ресурсами. На сайтах розміщені тексти художніх творів та цікава довідкова інформація з літератури. До рекомендованих електронних ресурсів, зокрема, належать:

AeLib БІБЛІОТЕКА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ОРИГІНАЛИ ТА ПЕРЕКЛАДИ

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА

Librarius

тисячі книжок завжди з тобою

ЧТИВО
електронна
бібліотека

УкрЛіД | Бібліотека
Української
Літератури

Повторіть зі Згадайком основні правила безпеки в інтернеті

1. Погодити з батьками графік і правила користування інтернетом.
2. Не розмішувати образливі дописи, нікому не шкодити.
3. Не розповсюджувати особисту інформацію (адресу, номер телефону, паролі).
4. Нікому не надсилати свої фотографії та фотографії рідних і друзів без їхньої згоди.
5. У будь-якій непевній ситуації звертатися за порадою до батьків.

Слово *фольклор* (folk-lore) походить з англійської мови і в перекладі означає *народна мудрість, народне знання*. Фольклор є видом народного (колективного) словесного мистецтва.

Як ви знаєте, фольклорні твори почали виникати у прадавні часи, коли писемність лише народжувалася. Тривалий час їх не записували, і вони створювалися та існували лише в усній формі. Тому фольклор ще називають усною *народною* (або *колективною*) *творчістю*.

Тільки з XVII століття учені-фольклористи різних країн почали цілеспрямовано збирати, записувати і досліджувати фольклор. Проте чимало фольклорних творів і досі зберігаються в пам'яті народу і передаються усно.

Фольклорні твори впродовж багатьох століть доволіно перероблялися співцями і оповідачами, завдяки чому з'явилися найрізноманітніші сюжети та безліч їхніх варіантів.

ФОЛЬКЛОРНИЙ ТВІР

У фольклорних творах різних країн — у *піснях, легендах, казках* — є чимало спільних тем і образів. Це пояснюється тим, що для різних народів були однаково важливими теми дружби, гідності, щастя, кохання, здоров'я, багатства тощо.

Фольклору кожного народу притаманні *особливі риси, сюжети і герої*. Усе це зумовлено побутом народу, його історією, особливостями праці та території, де він проживає.

У фольклорних творах відобразилося буденне життя народу, його мрії, уявлення про добро та зло, втілює його багатовіковий досвід. Фольклор надзвичайно різноманітний. Він включає в себе великі жанри

Побут — повсякденне життя; сукупність традицій і звичаїв певного народу.

(пісні, думи, казки, легенди, балади, биліни тощо) і малі жанри (анекдоти, прислів'я, приказки, загадки, примовки тощо).

Особливу групу народної творчості становлять *малі дитячі жанри*. Ці жанри фольклору виконуються дорослими для дітей або ж самими дітьми. Серед них — *забавлянки, лічилки, віршики, скоромовки, страшилки, дражнилки, дитячі пісеньки*. Наприклад:

Пічці — поліно,	Дженні черевик згубила,	Тосі, тосі, тосі —
Корові — сіно,	Довго плакала, тужила.	Свині у горосі.
Трава — телятку,	А мірошник віднайшов	А хто буде виганяти —
Вода — ягнятку.	І на борошно змолів.	Дістане по носі.

(Дагестанська
дитяча пісенька)

(Англійський
дитячий віршик)

(Українська забавлянка)

Ішов Жан на місток,
У руці тримав ціпок,
Кучері в волоссі —
Бульбашка у носі!
(Французька дражнилка)

Біг заєць через міст —
Довгі вуха, куций хвіст.
А ти далі не тікай —
Рахувати починай:
Раз, два, три, чотири, п'ять —
Ти підеш шукать.

(Українська лічилка)

! ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Що означає слово *фольклор*?
2. Поясніть, які твори називають *народними*.
3. Розкажіть про фольклорні твори, з якими ви ознайомилися в початковій школі: *прислів'я, приказки, лічилки, загадки* тощо.
4. Назвіть *дитячі жанри фольклору*. Наведіть приклади з українського фольклору.
5. На прикладі відомих вам творів дитячих жанрів поясніть способи їх передачі «з уст в уста» та «збереження в народній пам'яті».
6. Опрацюйте і прокоментуйте таблицю «Фольклорний твір», у якій указано основні особливості *фольклору* (народної творчості)

Завдання від Фантазерчика. Уявіть себе вченими, які досліджують фольклор

1. Фольклористи вважають, що *забавлянка* «Сорока-ворона» існує у фольклорі всіх слов'янських народів. Згадайте і запишіть у зошит той текст «Сороки-ворони», який знаєте ви.
2. З'ясуйте, чи в усіх учнів класу записаний однаковий текст забавлянки «Сорока-ворона».
3. Якщо в текстах забавлянки є відмінності, то чим їх можна пояснити?
4. На вашу думку, для дітей якого віку була створена ця забавлянка? Згадайте, які рухи супроводжують текст забавлянки «Сорока-ворона».
5. Хто вас навчив цієї забавлянки? А кого навчили ви?
6. Розкажіть, у яких ситуаціях і для чого діти використовують *лічилки*. Як справжні фольклористи, запишіть у зошит свою улюблену лічилку.

ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ БІЛЬШЕ

В жартівливих висловах — *скоромовках* — спеціально добираються слова, що важко поєднуються за своєю вимовою. Вони легко сплутуються під час швидкого промовляння і цим викликають у нас сміх.

Англійські скоромовки

A black cat sat on a mat and ate a fat rat. What a black cat! (Чорний кіт сів на килимок і з'їв жирного щура. Який чудовий чорний кіт!)

If white chalk chalks on a black blackboard, will black chalk chalk on a white black board? (Якщо біла крейда крейдує по чорній дошці, то чи крейдуватиме чорна крейда на білій дошці?)

Німецькі скоромовки

Schwarze Schwäne schwammen stromabwärts Schweden entgegen. (Чорні лебеді плавали вниз за течією до Швеції.)

Kleine kurvige Kühe krümeln körnige Kekse in kernigem Körnerbrot krustig. (Маленькі фігурові корови хрустко кришать зернисті печивка у соковитий зерновий хліб.)

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Поясніть особливості фольклорного жанру *скоромовка*.
2. Розкажіть, за якими правилами складені скоромовки.
3. Наведіть приклади *українських скоромовок*.
4. Запишіть текст своєї улюбленої скоромовки в зошит.
5. Спробуйте визначити *рекордсмена* і *призерів класу* — хто зможе повторити скоромовку тричі і більше разів, не сплутавши слова.

СКАРБНИЦЯ НАРОДНИХ КАЗОК

Що спитав у нас Згадайко?

1. Згадайте свої улюблені *народні казки*. Про що в них розповідається?
2. Розкажіть про ваших улюблених героїв фольклорних казок.

Найулюбленішими народними творами дорослих та дітей здавна є *казки*.

Народна казка (від слова «казати», «розказувати») — це фольклорний розповідний твір про вигадані події та пригоди.

Народні, або фольклорні, казки надзвичайно популярні в усьому світі і є одним із найдавніших жанрів усної народної творчості. В казках зображується протистояння добра і зла, правди і несправедливості.

Народні казки постійно переповідалися і переносились оповідачами із країни до країни, мандруючи таким чином світом.

Оповідачі нерідко пристосовували події, описані в чужоземних казках, до особливостей життя свого народу. Так в усній народній творчості різних країн з'явилося багато подібних *сюжетів*.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ. СЮЖЕТ. МАНДРІВНИЙ СЮЖЕТ

Сюжет — це подія або сукупність подій, зображених у творі. Слово *сюжет* походить із французької мови — *sujet* — і в перекладі означає *тема, зміст*.

Вивчаючи фольклорні та літературні твори різних народів, дослідники виявляють подібні або запозичені сюжети, які вони називають *мандрівними сюжетами*.

ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ БІЛЬШЕ

Зазвичай виокремлюють такі частини народної казки:
зачин, основну частину і кінцівку.

Народна казка		
зачин	основна частина	кінцівка

Зачином називають вступну частину казок, у якій вказуються діючі особи: «Жила собі вдова...»; «Були собі дід і баба...»; «Жили-були в тундрі два побратими — Сонце і Ворон...».

У зачинах часто йдеться про час і місце дії. Проте *час дії* в казці є невизначеним: «Жив собі *колись* зелений лис...» (Узбекистан); «*Колись давно*, ще в ті часи, коли бліх підковували дев'яносто дев'ятьма віками¹ заліза, а вони так стрибали, що спиною діставали неба, жили собі дід і баба, а дітей у них не було...» (Молдова).

В зачині зазвичай невизначеним залишається й *місце дії*, яке може вказуватися так: «за сімома морями...»; «*десь* на білому світі...»; «далеко-далеко, *там*, де сонце спати лягає...».

В *основній частині* народних казок описуються події, що розвиваються швидко і напружено. Тут часто трапляються повтори епізодів. Здебільшого ці повтори бувають *триразовими*.

Число *три* дуже поширене у фольклорі (три сестри, три роки, три битви). Крім того, нерідко трапляються числа, які діляться на три (шести- і дванадцятиголові змії, дев'ять скринь).

Кінцівки, тобто заключні частини, у казках надзвичайно різноманітні. Крім завершення оповіді, у кінцівці можуть міститися традиційні

¹ Віко, або око — старовинна міра маси, приблизно 1200 грамів.

заключні слова оповідача: «З неба впало три яблука: одне — мені, друге — тому, хто казку розповідав, а третє — тому, хто слухав» (Азербайджан); «Щастя — тут, горе — там, солодких снів і вам, і нам» (Грузія); «Якби і ми з вами там були, солодко попоїли б і смак попили» (Німеччина); «Цим і закінчилася казка. А якщо не віриш — плати талер¹» (Німеччина); «І я на тому весіллї був. А потім — сів на кобилицю й розповів вам небиліцю» (Молдова).

ОСНОВНІ РІЗНОВИДИ НАРОДНИХ КАЗОК

Народні казки традиційно поділяють на три основні групи: *казки про тварин, чарівні та побутові*.

Історія виникнення *казок про тварин* сягає тих часів, коли наші пращури вірили, що звірі є богами і що люди ведуть свій родовід від якоїсь тварини. Ця віра відобразилася в давніх оповідях, у яких звірі поводитися, як люди: могли розмовляти, відчувати, думати, чинити добре або погано.

З плином часу віра в магичні можливості звірів втратилася. Відтоді давні оповіді почали сприйматися як повчальні оповідання, казки, у яких під виглядом звірів зображалися люди.

Герої казок про тварин *втілюють певні людські риси*: лисиця — хитрість, заєць — боягузтво, лев — пиху, осел — недоумкуватість, шакал — підступність, віл — працьовитість тощо.

¹ Талер — старовинна німецька срібна монета.

Проте не завжди одна й та сама тварина в різних народів наділена однаковими рисами. Наприклад, кіт у фольклорних творах одних країн може бути лінивим і дурним, а в інших — розумним і хитрим.

У казках певного народу діють характерні для тієї місцевості звірі. Наприклад, героями австралійських казок про тварин є крокодили і кенгуру; казок африканського континенту — леопарди і слони; казок народів Півночі — моржі та білі ведмеді. Проте поряд із тваринами героями таких казок можуть бути також люди і рослини.

У казках про звірів відобразилися людські стосунки, тому вони зазвичай **повчальні**.

За допомогою образів звірів у казках народ висміює вади людської вдачі, застерігає від негідних учинків, показує, як не можна чинити зі своїми ближніми.

У цих фольклорних творах часто використовуються **пісеньки**: наприклад, у французькій казці «Троє поросят» («Не страшний нам сірий вовк...»); в українській казці «Колобок» («Я від баби втік...»). А висловлювання героїв часто стають **прислів'ями** та **приказками**: «Найкраща дружба з тигром — привітати-ся здалеку і піти далі» («Удавано хворий тигр», туркменська казка); «Краще бути малим, та розумним, ніж великим, та дурним» («Пан та мураха», інгуська казка); «Ввічливість ще ніколи нікому не зашкодила» («Чемний кролик», мексиканська казка).

Чарівні казки виникли пізніше, ніж казки про тварин. Вчені вважають, що джерелом чарівних казок є давні оповіді, магичні обряди, вірування людей у силу надзвичайних істот та магичних предметів, які могли б допомогти людині у скруті. У чарівних казках знайшли втілен-

ня мрії про швидке долання великих відстаней, польоти, порятунок від загарбників, полегшення праці тощо.

Головні герої чарівних казок наділені найкращими рисами: сміливістю, працьовитістю, цілеспрямованістю, відданістю, вродою.

У казках традиційно перед ними ставиться надзвичайно важке завдання, виконати яке допомагають **чарівні помічники**. Ними можуть бути чарівні істоти (фея, джин, лісовик, Об'їдайло, Обпивайло, Вернигора), звірі (орел, ведмідь, вовк, кінь).

Також героям стають у пригоді **чарівні предмети** — чоботи-скороходи, шапка-невидимка, перстень-талісман, жива й мертва вода, чарівна паличка, лампа, пензлик та багато інших.

Ворогами героїв чарівних казок можуть бути як люди (наприклад, мачуха та її злі дочки), так і фантастичні істоти (Змій, людоджер, джин, дев¹, вешапі², Кощій, Баба Яга).

Вони наділені найгіршими рисами: жорстокістю, жадібністю, заздрістю, підступністю.

У чарівних казках протистояння між добром і злом особливо гостре. Головні герої чарівних казок обов'язково перемагають у боротьбі з лихими силами і виконують важкі завдання. Наприкінці чарівної казки переможця чекає винагорода.

Ілюстрація до арабської чарівної казки «Аладдін і чарівна лампа»

Побутові казки (або соціально-побутові) виникли пізніше, ніж інші групи казок, й, очевидно, походять від чарівних казок чи смішних оповідок.

¹ Дев у фольклорі іранських народів — злий дух, велетень із потворним обличчям та руками і ногами, вкритими шерстю.

² Вешапі у грузинському фольклорі — крилатий дракон.

На відміну від чарівних, у побутових казках немає фантастичних подій та чудесних перетворень. У побутових, як і в чарівних казках, герої перемагають своїх недоброзичливців. Проте втіленням ворожих сил зла в цих фольклорних творах є не фантастичні істоти, а люди: жадібний падишах, несправедливий суддя, жорстокий пан.

У побутових казках зображені *побут народу, його праця, гострі проблеми повсякденного життя*. У центрі уваги може бути несправедливий суд, вигідне одруження, тяжкі заробітки, погане ставлення пана до робітника, сімейні чвари тощо.

Ілюстрація до африканської побутової казки «Гарна дружина»

У них нерідко зображується протистояння між членами родини, багатими та бідними, лінивими та роботящими, розумними та дурними.

У них нерідко зображується протистояння між членами родини, багатими та бідними, лінивими та роботящими, розумними та дурними.

Головні герої побутових казок — звичайні люди, які опинилися у скруті (кмітливий селянин, мудра жінка, працьовитий наймит). Зі складного становища вони виходять завдяки своїм особистим якостям, а не чарівній сторонній допомозі.

У цих казках звеличуються працьовитість, щирість і кмітливість; у них засуджується несправедливе ставлення людини до людини і висміюються найгірші її вади: ледарство, пияцтво, сварливість, пліткарство, скупість, брехливість, злодійкуватість.

Саме побутові казки найглибше відображають життя народу, його національний характер, мову та гумор.

! ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

📖 Пов'язуємо новий матеріал із вивченим раніше

1. Поясніть, які твори ми називаємо **фольклорними казками**.
2. Згадайте, які **фольклорні казки** ви вивчали у початкових класах.

📖 Застосовуємо теоретичні поняття

3. Назвіть **частини**, на які поділяється фольклорна казка.
4. Про що йдеться у **зачині**, **основній частині** та **кінцівці** казки?

5. Назвіть *основні групи* фольклорних казок.
6. Назвіть особливості *казок про тварин*.
7. Розкажіть про особливості чарівних казок. Чому ця група казок отримала таку назву?
8. Які *чарівні предмети* стають у пригоді героям *чарівних казок*?
9. Із ким вступають у протиборство герої *чарівних казок*?
10. Назвіть відмінності між *чарівними* та *побутовими казками*.
11. Хто найчастіше буває героями *побутових казок*? Завдяки чому головний герой долає негаразди, що виникли в його житті?

Міркуємо самостійно

12. Поясніть, чому в побутових казках немає *фантастики*.
13. Згадайте і наведіть приклади *казок про тварин, чарівних і побутових казок* з українського фольклору.
14. Перепишіть у зошит табличку, подану у статті «*Народні казки*». У відповідні колонки таблички впишіть назви відомих вам народних казок.

Англійська народна казка «Розумна жінка» є прикладом *побутової казки*. Скористайтесь посиланням <https://cutt.ly/MWXWdVH> або QR-кодом і прочитайте текст твору. Знайдіть ознаки *побутової казки*. Дайте відповіді на запитання, розміщені після тексту.

**Потіште Знабюсю своїми знаннями.
Оберіть правильну відповідь у підсумкових тестах**

1. *Фольклор* — це:
 - а) народна творчість;
 - б) творчість багатьох письменників;
 - в) авторська творчість.
2. *Фольклорні твори називають народними, тому що:*
 - а) їх читають у присутності великої кількості людей;
 - б) їх переказують тільки народні артисти;
 - в) вони є результатом творчості народу.
3. Слово «*фольклор*» означає:
 - а) авторська мудрість;
 - б) народна мудрість;
 - в) літературна творчість.
4. *Фольклорна казка* — це:
 - а) народний розповідний твір про реальні події;
 - б) народний розповідний твір про вигадані події;

в) музичний твір про реальні події.

5. Фольклорна (народна) казка створюється в

- а) усній формі;
- б) письмовій формі;
- в) друкованій формі.

6. Фольклорна казка складається із:

- а) зачину, казок про тварин і кінцівки;
- б) казок про тварин, чарівних казок і побутових казок;
- в) зачину, основної частини і кінцівки.

7. Основні групи народних казок:

- а) казка про птахів, казки про комах, казки про людей;
- б) казки про працю, казки про відпочинок, казки про навчання;
- в) казки про тварин, чарівні казки, побутові казки.

8. У казках про тварин:

- а) звірі наділені людськими рисами вдачі;
- б) люди наділені рисами вдачі тварин;
- в) досліджуються особливості догляду за свійськими тваринами.

9. У чарівних казках розповідається про:

- а) фантастичні події і чарівні перетворення;
- б) події, які відбулися насправді, в реальності;
- в) наукові дослідження чарівних предметів.

10. У побутових казках розповідається про:

- а) повсякденне життя народу і його традиції;
- б) чарівні перетворення героїв на звірів і рослини;
- в) життя звірів у дикій природі.

11. Герої побутових казок — це:

- а) чарівники, феї, дракони, велетні, гноми тощо;
- б) звичайні люди;
- в) звірі, птахи, комахи і риби.

12. Героям побутових казок стають у пригоді:

- а) чарівні предмети і чарівні помічники;
- б) надзвичайна сила, врода, магічні здібності;
- в) розум, працьовитість, кмітливість, весела вдача.

Вітаємо з чудовими знаннями!

Давньоіндійська збірка казок «Панчатантра»

Одна з найдавніших збірок казок — давньоіндійська книжка під назвою «*Панчатантра*». Її назву перекладають як «П'ять кошків житейської мудрості» або «П'ять в'язанок книжок».

На жаль, про історію збірки відомо дуже мало, у вчених навіть немає відомостей, коли вона виникла. Дослідники вважають, що книжка

могла з'явитися в період *від першого століття до нашої ери до п'ятого століття нашої ери*. Також людство втратило початковий варіант давньоіндійської збірки, а нам відомі тільки її переклади.

У вступі до цієї книги розповідається легенда про те, як один індійський цар Амарашакті попросив мудреця Вішнушармана зайнятися вихованням і просвітою його трьох нерозумних синів.

Мудрець погодився виконати прохання царя і вже за пів року підготував царевичів до сумлінного виконання обов'язків державних діячів. Для цього він уклав «Панчатантру» як своєрідний підручник, який навчає мудрості за допомогою казок. У вступі йдеться, що саме завдяки цій повчальній книжці царевичі порозумнішали.

До «Панчатантри» ввійшло чимало *народних казок, байок, оповідок, легенд*, у яких містяться мудрі поради і застереження. В них викриваються підлість і невдячність, жорстокість і пихатість, оспівуються благородство, розум і вміння співчувати.

Збірка «Панчатантра» повчає всіх: і правителів, і міністрів, і землеробів, і ремісників, даючи настанову справедливо чинити з ближніми.

Вчені вважають, що «Панчатантра» упродовж багатьох століть постійно змінювалася. Перекладачі та упорядники вводили у збірку нові казки і оповідки, а вже відомі — переробляли або і взагалі вилучали. Тому виникло багато версій «Панчатантри», серед яких дослідники й досі намагаються визначити той початковий варіант книги, з якого виникли всі наступні.

Давньоіндійську збірку казок «Панчатантра» перекладено понад двісті разів шістдесятма мовами, її образи та сюжети можна зустріти в багатьох творах зарубіжної та рідної літератур.

Готуємося до роботи з текстами

1. Що означає слово *панчатантра*?
2. Що вам відомо про історію давньоіндійської книги «Панчатантра»?
3. Як ви гадаєте, чому збірку «Панчатантра» вважають результатом *народної творчості*?

ФАРБОВАНИЙ ШАКАЛ

(давньоіндійська народна казка)

В одній лісистій країні жив шакал на ім'я Чандарава. От якось, знемагаючи від голоду, він прибіг до міста, аби чимось поживитися.

Міські собаки помітили його, страшенно завалували¹, погналися за ним і почали шарпати за боки гострими зубами.

Рятуючи своє життя, він, геть покусаний, забіг по дорозі в будинок фарбаря, де стояв великий чан, повний синьої фарби. Ховаючись від переслідувачів, шакал ускочив туди і зробився такий синій, що собаки його не впізнали й порозбігалися. А шакал Чандарава подався до лісу. Він був несхожий сам на себе,

бо ж синя фарба надала йому зовсім іншої масті.

Побачивши цього дивного звіра із синьою, як у Шиви² шиєю, всі лісові жителі — леви, тигри, пантери, вовки та інші хижаки, — сповнені неймовірного страху, кинулися врзтіч.

Чандарава збагнув, що вони перебувають у полоні страху, тож сказав: «О звірі, вам нема чого боятися! Сам верховний бог Брахман, створивши мене сьогодні, звелів: «Я проголошую тебе раджею³ над усіма звірами, і хай титулом твоїм буде раджа Какудрума. От я сюди й прибув».

¹ *Валувати* (про собак) — невгамовно гавкати.

² *Шіва* — бог-руйнівник, один із трьох головних богів Індії. Його шия стала синьою після того, як він випив зміїну отруту, рятуючи світ від загибелі. В сучасній Індії Шиві присвячено багато храмів.

³ *Раджа* — князівський титул у сучасній Індії; у Давній Індії — цар.

По цих словах леви, тигри та інші тварини заволали до нього: «Повелівай, володарю!» Тоді він надав левові чину головного радника, тигру — постільника, пантері доручив охороняти скриньку з жуйкою, а вовка поставив вартовим біля входу. З родичами своїми — шакалами — він навіть розмови не заводив, а просто вигнав їх у шию, от і все. Леви та інші звірі, промишляючи полюванням, всю здобич приносили йому, а він з висоти своєї царської влади розподіляв її поміж підлеглими.

Одного разу, прибувши на зібрання ради, фарбований шакал почув, що десь у далині страшенно завиває зграя шакалів. У нього від щастя навіть шерсть настовбурчилась, а в очах заблискотіли сльози радості. Не в змозі стриматися, він схопився і сам почав голосно вити. Здивовані звірі вмиг усе второпали і засоромлено похнюпили голови. Оговтавшись, загомоніли: «Ну й надурив же нас пройдисвіт. Це ж усього-навсього нікчемний шакал, якого слід розшматувати!»

Той з переляку хотів було тікати, але не встиг: леви та його підручні роздерли шакалика на шматочки.

За перекладом І. Серебрякова і Т. Іваненко

Скористайтесь посиланням <https://cutt.ly/aWXWyBG> або QR-кодом і подивіться мультфільм «Фарбований шакал» (The blue jackal).

Мобілізуйте свої знання з англійської мови і перекладіть текст казки на українську.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

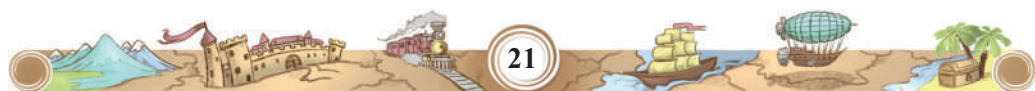

Працюємо над змістом твору

1. Перекажіть зміст давньоіндійської казки «Фарбований шакал».
2. Розкажіть, як змінилося життя шакала *Чандарави* відтоді, як його хутро перефарбувалося.
3. Хто такий *раджа Какудрума*?
4. Чому шакал захотів стати повелителем звірів, а не їхнім лікарем чи вчителем?
5. Поміркуйте, чому він вигнав шакалів із лісу.
6. Які принизливі обов'язки виконували звірі під час володарювання шакала Чандарави?
7. Чому звірі так жорстоко помстилися фарбованому шакалові?

Міркуємо самостійно

8. Якими рисами наділено у казці шакала *Чандараву*?
9. Як ви гадаєте, чи було справедливим його правління? Чому?
10. Як змінилося ставлення звірів до шакала лише завдяки кольору його хутра?

11. Поміркуйте, чому часто ми більшу увагу звертаємо на зовнішній вигляд людини, ніж на її душевні якості. Чи справедливо це? Чому?
12. У «*Панчатантри*» розповідаються повчальні історії для царевичів, то чого ж навчає казка «Фарбований шакал»?

Застосовуємо теоретичні поняття

13. Чому *фольклорний* твір «Фарбований шакал» ми називаємо *казкою*?
14. Які незвичайні події зображено в казці? Чи можливо, щоб вони трапилися в реальному житті?
15. Доведіть, що «Фарбований шакал» належить до групи *казок про тварин*.
16. Утіленням яких людських рис став фарбований шакал?

Що спитав у нас Згадайко?

1. Згадайте літературну казку українського письменника *Івана Франка* «Фарбований лис».
2. В літературознавстві існують дослідження про те, що Іван Франко написав казку «Фарбований лис» під впливом «*Панчатантри*». Доведіть правильність висновків науковців.
3. Прокоментуйте ілюстрації до казки І. Франка «Фарбований лис».
4. Чому у *лиса* жалюгідний вигляд на першій ілюстрації і самовдоволення — на другій?
5. Як художник через *позу* і *міміку* передав настрій тварини?
6. Що спільного в поведінці *ріджі Какудрума* та звіра *Гостромисла*?
7. Якими *рисами вдачі* наділені ці герої в народній казці і казці Івана Франка?
8. Зробіть висновок про вплив *фольклору* на *літературу*.
9. Згадайте вивчені в початкових класах *байки*. Що спільного в *казок про тварин* та *байок*?
10. Зробіть висновок про походження жанру байки від *фольклорних казок про тварин*.

Лис Микита. Ілюстрації українського художника Олега Кіналя

**Потіште Знаюсю своїми знаннями.
Дайте правильну відповідь**

1. У пошуках їжі голодний **шакал** прибіг: **(1 бал)**
а) до лісу; б) на пташиний двір; в) до села; г) до міста.
2. Рятуючись від переслідування, **шакал** забіг у будинок: **(1 бал)**
а) пекаря; б) красильника; в) воєначальника; г) муляра.
3. У **чані**, в який стрибнув шакал, виявилася: **(1 бал)**
а) джерельна вода; б) оливкова олія;
в) синя фарба; г) виноградний сік.
4. Зрозумівши, що **звірі** його бояться, шакал: **(1 бал)**
а) з'їв усіх звірів у лісі;
б) змусив їх служити собі;
в) відібрав усіх дитинчат;
г) став для них справедливим і добрим правителем.
5. Почувши завивання зграї шакалів удаліні, **шакал**: **(1 бал)**
а) дозволив їм повернутися до лісу;
б) теж голосно завив;
в) затулив лапами вуха, щоб не чути виття;
г) наказав віднести зграї їжу.
6. **Звірі покарали фарбованого шакала за те, що**: **(1 бал)**
а) він обманув їх, змусив боятися і принизливо служити йому;
б) колір його хутра був ненатуральним і дратував звірів;
в) він вигнав своїх родичів-шакалів з лісу;
г) шакал був дуже вередливим у своїх забаганках і надто багато їв.
7. Продовжте речення: **(1 бал)**
«Шакал був несхожий сам на себе, бо його хутро стало _____».
8. У казці «Фарбований шакал»: **(1 бал)**
а) зображується життя тварин в природних умовах;
б) схвалюється поведінка людей;
в) критикується негідна поведінка звірів;
г) критикується негідна поведінка людей.
9. Казка «Фарбований шакал» є: **(1 бал)**
а) українською народною казкою;
б) індійською народною казкою;
в) індійською авторською казкою;
г) українською авторською казкою.
10. Які риси **вдачі** засуджуються у казці «Фарбований шакал»? **(3 бали)**

ІССУМБОСІ, АБО ХЛОПЧИК-МІЗИНЧИК

(японська народна казка)

Давно колись жили собі чоловік і жінка, та не було в них дітей. А тому ходили вони щодня у храм молити богів, щоб ті послали їм хоч би малюсінького хлопчика.

І от одного дня знайшовся в них синок за-вбільшки з мізинчик.

— Ой, яка гарненька дитина! — раділа мати.

— Скоро підросте і нам допомагатиме! — тішився батько.

Батько й мати назвали сина Іссумбосі, тобто Хлопчик-Мізинчик, і берегли його як зіницю ока. Хлоп'я було розумне, та от біда — нітрохи не росло. Минув час, і от надумав Іссумбосі вибитися в люди, впав навколішки перед батьками і просить:

— Будь ласка, відпустіть мене у столицю.

Спочатку батько й мати не знали, що й відповісти, але згадали, який він у них розумний, і погодились з його проханням. Хлопчик зробив собі меч із голки, що дала мати, і вранці всі троє подалися на берег річки.

— До побачення! — гукнув Іссумбосі й поплив униз за водою у чайній чашці, веслюючи паличками для їжі хасі.

Через кілька днів добрався він до столиці, переповненої людьми, каретами і кіньми.

— Оце так столиця! — промовив хлопчик, прошигуючи між ногами у людей. Невдовзі його увагу привернув величезний будинок.

— Дозвольте увійти! Дозвольте увійти! — гукнув Іссумбосі щосили, стоячи на ганку.

За якийсь час двері відчинились, і на порозі з'явився ошатно вдягнений вельможа.

— Дозвольте увійти! — так само голосно повторив Іссумбосі.

— Цікаво, хто це говорить? — спантеличений вельможа оглянувся навколо.

— Я тут! Я тут!

Іссумбосі вибрався з гета¹ і затупцяв ногами.

¹ Гета — традиційне японське дерев'яне взуття (дерев'яні сандалі).

— Ого, який дивовижний чоловічок! — вельможа посадив Іссумбосі на долоню.

— Мене звати Іссумбосі. Я хотів би стати вашим слугою, — мовив хлопчик.

— Гаразд, я беру тебе на службу.

Вельможі відразу сподобався цей маленький, але жвавий хлопчик.

Іссумбосі був працьовитий і кмітливий, а тому в домі всі його любили. Та найбільше припав він до серця дочці багатого вельможі.

Одного разу Іссумбосі супроводжував її до храму. Дівчина боялася, щоб на хлопця не наступили ногою, і посадила його за пояс свого кімоно. Коли ж вони поверталися додому, в темній вуличці на них раптом напали два оні — сильні і жорстокі чудовиська-людожери з бичачими рогами і тигрячими іклами.

— Стривайте! Я вам покажу!

Іссумбосі вискочив з-за пояса дівчини і замахнувся мечем-голкою.

— Ха-ха-ха! Що це за дрібнота? — зареготав один із напасників і, схопивши Іссумбосі лапою, кинув його собі в пащу.

Хлопчик був маленький, тож міг вільно бігати в животі чудовиська і колоти його мечем.

— Ой, болить! Ой, болить! — завололо чудовисько і, виплюнувши хлопчика з пащі, дременуло світ за очі. Тоді Іссумбосі стрибнув на обличчя другого чудовиська і виколов йому око.

— Ой, рятуйте! Ой, рятуйте! — затуливши обличчя лапами, завлавав другий напасник і накивав п'ятами.

Коли Іссумбосі отямився, то побачив перед собою на землі маленький чарівний молоток — скарб чудовиськ.

Дочка вельможі махнула цим молотком і промовила:

— Іссумбосі, стань великим!

І тоді сталося чудо: Іссумбосі почав рости і за мить перетворився на вродливого юнака.

Кажуть, що незабаром після того Іссумбосі оженився з дочкою вельможі, викликав до столиці своїх батьків і всі вони зажили разом у добрі та в щасті.

Переклад із японської Івана Дзюба

Працюємо над змістом твору

1. Назвіть героїв японської народної казки «*Іссумбосі, або Хлопчик-Мізинчик*».
2. Як Іссумбосі потрапив на службу до багатого вельможі? Якби він соромився і боявся, чи взяли б його на службу?
3. За що дочка вельможі покохала хлопця?
4. Яке нелегке випробування пройшов Хлопчик-Мізинчик?
5. Яке *чарівне перетворення* сталося з Іссумбосі в кінці казки?

Міркуємо самостійно

6. Якими рисами вдачі наділено головного героя?
7. Зробіть висновок, завдяки чому Іссумбосі заслужив своє казкове щастя і став великою людиною.
8. Як у казці *протиставлені* маленький зріст Іссумбосі і його мужні вчинки?
9. Чого навчає нас казка «*Іссумбосі, або Хлопчик-Мізинчик*»?
10. Визначте *головну думку* казки.

Застосовуємо теоретичні поняття

11. Визначте *зачин* і *кінцівку* казки «*Іссумбосі, або Хлопчик-Мізинчик*».
12. Доведіть, що японська народна казка належить до групи *чарівних казок*.
13. Які *фантастичні події* і *чарівні предмети* зображено в казці?
14. Порівняйте *сюжети* японської народної казки «*Іссумбосі, або Хлопчик-Мізинчик*» і української народної казки «*Хлопчик-Мізинчик*». Знайдіть спільні та відмінні риси.

Завдання від Фантазерчика. Уявіть себе художником-ілюстратором

1. Намалуйте *портрет* головного героя японської народної казки «*Іссумбосі, або Хлопчик-Мізинчик*».
2. На які *рис* *вдачі* Іссумбосі ви звернете особливу увагу?

Потіште Знайбю своїми знаннями. Дайте правильну відповідь

1. *Ім'я Іссумбосі* означає:
а) довгождана дитина;
б) подарований богами; (0,5 бала)

- в) Хлопчик-Мізничик;
- г) переможець злих оні.

2. Виряджаючись із дому до столиці Іссумбосі: (0,5 бала)

- а) озброївся голкою-мечем;
- б) запасся харчами і водою тільки на три дні;
- в) випросив у батьків останні гроші;
- г) взяв із собою запасні гета.

3. Дочка вельможі носила Іссумбосі за поясом кімоно: (0,5 бала)

- а) щоб хлопчик не змерз;
- б) щоб на нього не наступили;
- в) щоб він не забруднив взуття;
- г) щоб Іссумбосі не втік.

4. У кінці казки Іссумбосі: (0,5 бала)

- а) повернувся додому і продовжив жити разом з батьками;
- б) найнявся служити у більш безпечне місце;
- в) отримав велику грошову винагороду і став багатієм;
- г) одружився з донькою вельможі і забрав до себе батьків.

5. Продовжте речення: (1 бал)

Хлопчик-Мізничик врятував від злих оні

6. Казка «Іссумбосі, або Хлопчик-Мізничик» є: (1 бал)

- а) індійською народною казкою;
- б) японською народною казкою;
- в) індійською літературною казкою;
- г) японською літературною казкою.

7. У казці «Іссумбосі» протиставляються: (2 бали)

- а) Іссумбосі та оні;
- б) вельможа та оні;
- в) дочка вельможі й Іссумбосі;
- г) оні і фарбований шакал.

8. Для будови народної казки властиві такі частини: (2 бали)

- а) заспів, основна частина, кінцівка;
- б) зачин, основна частина, кінцівка;
- в) зачин, переповідна частина, кінцівка.

9. Народні казки традиційно поділяють на три основні групи: (2 бали)

- а) казки про тварин, чарівні та побутові;
- б) казки про тварин, про рослин, про людей;
- в) казки чарівні, побутові та лісові;
- г) казки календарні, трудові, обрядові.

10. Дайте поширену відповідь в робочому зошиті: (2 бали)

Які риси вдачі схвалюються у казці «Іссумбосі, або Хлопчик-Мізничик»? _____

МОМОТАРО, АБО ХЛОПЧИК-ПЕРСИК

(японська народна казка)

Давно колись жили собі дід і баба. От одного дня дід і каже:

— Чуєш стара? Я б так хотів, щоб у нас були діти!..

— Авжеж, старий, це була б невимовна радість! — відповідає баба.

Зітхнули вони і взялися до роботи: дід пішов збирати хмиз у гори, а баба — прати білизну в річці.

Пере вона білизну, пере, коли дивиться — злегка погойдуючись, пливе річкою великий-великий персик.

«Мабуть, дуже смачний!» — подумала баба і, виловивши персик з води, понесла додому.

Прийшов дід увечері з хмизом.

— Гарний персик, чудовий!

— То, може, покуштуємо? — запитала баба і взялася різати персик ножем.

Та раптом сталося чудо — щойно торкнулася вона персика, як щось закричало: «Ой, болить!» — і з персика вистрибнув опецькуватий хлопчик.

— Ото несподіванка! — вигукнув дід.

Це, певно, боги нам його послали! — зраділа баба.

Дід і баба назвали хлопчика Момотаро, тобто Хлопчик-Персик.

Момотаро ріс як на дріжджах: з'їсть одну чашку рису — стає вищим, з'їсть другу — стає ще вищим. По недовгім часі він перетворився у прегарного юнака.

Одного дня впав Момотаро на коліна перед дідом і бабою та й каже: — Я вирушаю підкоряти Острів Чудовиськ. Спечить мені, будь ласка, найбільших у Японії просяних коржів.

— Ну що ж, щасливої тобі дороги! Тільки пильнуйся!

Баба спекла хлопцеві найбільших у Японії смачних коржів, а дід подарував йому хустину — зав'язувати голову, щоб піт не стікав на чоло, шаровари і меч.

На околиці села Момотаро зупинив собака й спитав:

— Момотаро, куди це ти вирядився?

— Підкоряти Острів Чудовиськ.

— Тоді і я піду з тобою. Тільки дай мені найбільшого в Японії просяного коржа.

— Гарзд, будь моїм слугою,— сказав Момотаро, вийняв з торби просяного коржа і дав собаці.

Тепер вони йшли вдвох.

У передгір'ї зустрівся їм фазан.

— Момотаро, дай і мені просяного коржа,— попросив він.

— Гарзд, бери коржа і будь моїм слугою!

Коли Момотаро з двома слугами опинився глибоко в горах, трапилося їм по дорозі мавпа.

— Момотаро, і я хочу стати твоїм слугою!

— Гарзд, ось тобі корж!

Нарешті добулися вони вчотирьох до Острова Чудовиськ.

Перед великою чорною брамою стояв вартовий — червоношкіре чудовисько.

Фазан злетів у повітря і відзобав йому око. А тим часом мавпа перестрибнула через браму і відсунула засув.

— Я — найсміливіший у Японії Момотаро! Чудовиська, приготуйтеся до бою! — піднявши меч, закричав Момотаро і вбіг у двір.

— Рятуйте! — заверещав вартовий і, затуляючи око лапою, побіг до своїх.

— Що це за Момотаро?! Ану забирайся геть! — закричали чудовиська, вистромивши уперед залізні списи.

Та фазан кинувся дзьобати їм очі своїм довгим дзьобом, мавпа — дряпати обличчя кігтями, а собака — кусати за ноги.

— Ой, болить!.. Рятуйте!.. — волали переможені чудовиська, їхній вожак упав навколішки перед Момотаро і заблагав:

— Прощу тебе, не вкорочуй нам життя! Віднині ми перестанемо чинити людям зло. А за це віддамо тобі всі скарби.

— Гарзд, нехай буде по-твоєму,— погодився Момотаро. Чудовиська навантажили візок скарбами, і троє слуг Момотаро притягли його в село.

— А таки наш Момотаро найсміливіший у Японії! — раділи дід і баба, плескаючи в долоні.

Переклад із японської Івана Дзюба

! ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Працюємо над змістом твору

1. Перекажіть зміст японської народної казки «Момотаро, або Хлопчик-Персик».
2. Розкажіть про мрію діда і баби.
3. У який чарівний спосіб здійснилася їхня мрія?
4. Що особливого було в *Момотаро*?
5. З якою метою юнак залишив рідну домівку?
6. Як звірі допомогли Момотаро здолати чудовиськ, які чинили людям зло.

Міркуємо самостійно

7. Як у *японській народній казці* зображується *боротьба добра і зла*?
8. Доведіть, що сама *природа* допомогла Момотаро здолати чудовиськ.
9. Якби Момотаро був скупим і байдужим до звірів, чи отримав би він, на вашу думку, їхню підтримку? Чому?
10. Що свідчить про неабияку мужність і рішучість юнака?

Застосовуємо теоретичні поняття

11. Які *чарівні події* відбуваються в казці «Момотаро, або Хлопчик-Персик»?
12. Поясніть, чому твір «Момотаро, або Хлопчик-Персик» називають *казкою*.
13. Наведіть приклади *фантастики* в тексті.

Завдання від Фантазерчика

1. Герой казки *Момотаро* доволі популярний у Японії. Його вважають взірцем для дітей — він добрий, сміливий, щиро любить своїх батьків і дбає про них.
2. Спробуйте пофантазувати і вигадати нові пригоди *Момотаро* та його друзів.
3. Складіть коротку розповідь про випробування, які змогли подолати юнак і його друзі-звірі.
4. Не забудьте у своїй розповіді використати елементи *чарівної казки*: чарівні предмети і чарівних помічників!

Скористайтесь посиланням <https://cutt.ly/WWXWomr> або QR-кодом і подивіться мультфільм «Момотаро». Що означає ім'я головного героя? Доведіть, що Момотаро і його друзі діяли, як одна команда.

ПЕНЗЛИК МАЛЯНА

(китайська народна казка)

Жив колись бідний хлопець на ім'я Малян. Із самого малечку він мріяв про те, щоб навчитися малювати. Та от біда: не було в нього за що купити пензлика. Якось довелося йому йти повз школу. Зазирнув він у відчинене вікно і побачив, як учитель малює картину. Зайшов хлопець у клас і попросив учителя хоч на деякий час дати йому пензлика. Учитель здивовано витріщив на нього очі, а потім як гаркне:

— Злидар! Малювати, бачте, йому захотілося. Ану геть звідси! — і вигнав Маляна зі школи.

«Хіба коли бідний, то й малювати не дозволяється?» — обурився хлопець, і йому ще дужче захотілося навчитися малювати. Бувало збирає хмиз у горах, візьме гілку і давай на піску пташок малювати. А то піде на річку, вмочить пальця у воду і тут, просто на камені, рибок малює.

З часом Малян навчився добре малювати, а пензлика в нього все не було. А як же він хотів його мати! Приснилося йому якось, що підходить до нього сивобородий дідусь і дарує йому вимріяного пензлика.

— Це чарівний пензлик, — сказав дідусь, — тож будь обережний із ним, бо може статися лихо.

Від радощів хлопець аж прокинувся. Що за диво! В руці він справді тримав пензлика. Схопився Малян й одразу заходився малювати птаха. Та щойно закінчив він роботу, як птах змахнув крилами та й полетів.

Відтоді Малян цілісінькі дні просиджував дома і малював бідним селянам всілякий реманент¹: у кого плуга немає — тому плуга, кому мотика потрібна — тому мотику.

Незабаром чутка про ці Малянові витівки докотилася й до місцевого поміщика. Той звелів своїм служникам схопити хлопця і привести до маєтку, щоб Малян малював лише для нього одного.

¹ Реманент — знаряддя та інструменти, необхідні для праці.

Вислухавши зухвалі вимоги поміщика, Малян відповів, що він не буде малювати. І хоч як на нього кричали, хоч чим погрожували, та він не відступав від свого. Розгніваний поміщик наказав відвести хлопця до стайні і замкнути там. Нехай померзне ночами, поголодує, може, тоді слухняніший стане.

Саме тоді було дуже холодно, а жорстокий поміщик аж три доби не випускав хлопця, сподіваючись, що за цей час він або помре від голоду чи холоду, або погодиться на його умови. Та коли на четвертий день він пішов подивитися на Маляна, то був украй здивований: хлопець сидів біля грубки і їв коржики.

Злющий, мов сто чортів, поміщик загукав на своїх служників і наказав їм убити хлопця, а його чарівний пензлик принести до поміщицьких покоїв. Служники відчинили двері стайні, а там нікого немає, лише бамбукова драбина стоїть під стіною. Зрозуміли вони, що Малян намалював драбину, виліз на горище і втік.

Так воно й справді було. Вибравшись із поміщицького обійстя, Малян намалював на кам'яному мурі огорожі поміщицької садиби баского білогривого коня, сів на нього верхи і помчав геть. Та через деякий час за спиною почулося тупотіння кінських копит. Це поміщик зі служниками кинувся наздоганяти його.

Малян хутко намалював своїм пензликом лук та стріли. Коли переслідувачі наблизилися — пролетіла стріла, і поміщик повалився з коня на землю. А хлопець тим часом пришпорив свого білогривого і зумів утекти.

Після цієї неприємності довелося Маляну залишити рідне село і переселитись у далеке місто. Там він жив тим, що продавав людям свої картини. А щоб його не викрили, ніколи не домальовував їх до кінця, тож птахи та звірі на картинах ніколи не оживали.

Одного разу Малян намалював журавля. Лише ока у птаха не було. Та зовсім несподівано для хлопця з кінця пензлика зірвалася краплина туші і впала саме туди, де мало бути око. Журавель раптом змахнув крилами й полетів.

Усе містечко заговорило про цю дивовижну подію. Дійшли чутки й до самого імператорського двору. Імператор наказав своїм вельможам розшукати хлопця і привести до нього.

Малян знав, що імператор гнобить людей, стягає з них непосильні податки, тому, як і всі селяни, ненавидів його. Тож, коли імператор на-

казав Малянові намалювати дракона¹, хлопець намалював йому жабу, а замість фенікса² — общипану курку.

Бридка жаба та гола курка почали бігати та стрибати по залах палацу та скрізь паскудити. Імператора охопила злість. Він гукнув своїм охоронцям, щоб ті відібрали у хлопця пензлика, а самого неслуха кинули до в'язниці.

Зрадив імператор, заволодівши чарівним пензликом, і заходився сам малювати. Спочатку намалював купу золота. Проте йому здалося, що цього мало. Намалював ще одну, потім ще й ще... Та раптом усе золото перетворилося у каміння.

Зазнавши невдачі, імператор намалював золоту цеглину. Але цеглина здалася йому маленькою. Припасував він поряд ще одну. Потім ще й ще... Нараз довгий ланцюг золотих цеглин перетворився на величезного удава. Той роззявив величезного криваво-червоного рота і кинувся на імператора. Добре, що варта встигла його захистити.

Довелося імператорові випустити Маляна. Навіть нагороду хлопцеві пообіцяв, якщо той малюватиме лише для нього. Малян згодився, аби тільки пензлика повернули.

«Нехай гори малює... Ні, ні. В горах страшні звірі водяться. Хай краще море», — думав імператор.

Малян провів кілька разів пензликом, і на папері перед очима у самого імператора заграло синє-синє море. А поміж хвилями рибки плавають.

Імператор був задоволений і зажадав ще й корабля на морі мати. За мить на воді гойдався великий корабель. Імператор, його дружина, принци та принцеси і всі царедворці посідали на корабель.

Корабель відплив від берега. Проте імператорові здалося, що корабель пливе надто повільно. Він наказав хлопцеві, щоб той ще пензли-

¹ Дракон у китайській міфології — повелитель грози, водної стихії. У Китаї дракон є символом імператора.

² Фенікс (у китайській міфології Фенхуан) — міфічна цар-птаха, повелителька вітрів. У Китаї птаха фенікс є символом імператриці.

ком вітер намалював. Малян замахав пензликком: хвилі стали вищими, корабель почав перевалюватися з боку на бік.

— Досить вітру! Досить! — злякано закричав імператор.

А Малян все махав та махав пензликком. Вітер дужчав, хвилі здіймалися вище. Нарешті море заревло і перекинуло корабель. Імператор та всі його попутники пішли на дно.

Переказ із китайської Івана Чирка

! ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Працюємо над змістом твору

1. Розкажіть про заповітну мрію *Маляна*.
2. Що свідчить про цілеспрямованість хлопця у прагненні малювати?
3. Як до рук Маляна потрапив омріяний пензлик?
4. Як Малян своїм мистецтвом допомагав людям?
5. Із якою метою поміщик наказав схопити Маляна? Як ви гадаєте, чому поміщик зажадав, щоб художник малював тільки для нього?
6. Що свідчить про жорстокість поміщика?
7. Як хлопець зміг врятуватися від нього?
8. Як імператор дізнався про незвичайного художника?

Міркуємо самостійно

9. Що хотів намалювати імператор, заволодівши пензликком? Як цей епізод характеризує імператора?
10. Із якою метою малював Малян, а з якою — імператор?
11. Які риси характеру засуджує ця казка?
12. Чому мистецтво Маляна викликає в нас повагу?
13. Які риси Малянової вдачі ви хотіли б виховати у собі?
14. Як у казці «Пензлик Маляна» зображено боротьбу добра і зла? Хто з героїв на боці добра, а хто — на боці зла?
15. Як за допомогою мистецтва Малян зміг перемогти зло?

Застосовуємо теоретичні поняття

16. Доведіть, що пензлик у цій казці є **чарівним предметом**.
17. Хто став **чарівним помічником** для Маляна?
18. Якби хлопець не був цілеспрямованим і не вчився малювати, чи подарував би йому сивобородий дідусь пензлика?
19. Визначте, до якої **групи казок** належить китайська народна казка «Пензлик Маляна». Відповідь обґрунтуйте.
20. Які чарівні події відбувалися в казці «Пензлик Маляна»?

Завдання від Фантазерчика. Уявіть себе Малян, який володіє чарівним пензликом

1. Поміркуйте, *що* або *кого* вам хотілося б намалювати чарівним пензликом і зробити у такий спосіб реальним (живим).
2. Прокоментуйте свій вибір.

Скористайтесь посиланням <https://cutt.ly/BWXWwMB> або QR-кодом і подивіться мультфільм «Пензлик Маляна». Порівняйте сюжет казки і мультфільму.

Розкажіть, як у мультфільмі розкривається особливий талант головного героя. Якби Малян не вчився малювати і погано володів чарівним пензликом, що могло би статися? Доведіть, що мистецтво дарує хлопцю неймовірне відчуття щастя.

Кроссенс

Розв'яжіть запропоновану головоломку, укладену за сюжетом китайської народної казки «Пензлик Маляна».

Прокоментуйте кожен із малюнків кроссенса. Які епізоди казки «Пензлик Маляна» вони ілюструють?

Що об'єднує всі зображення з пензликом?

Потіште Знаюсю своїми знаннями. Дайте правильну відповідь

1. Звідки у Маляна взявся **чарівний пензлик**? (0,5 бала)
 - а) знайшов його у старій скрині своєї бабусі;
 - б) хлопцю уві сні подарував пензлик сивий дідусь;
 - в) отримав у спадщину разом з альбомом для малювання;
 - г) Малян купив його на ярмарку в місті.
2. **Малян малював селянам:** (0,5 бала)
 - а) гроші;
 - б) реманент;
 - в) коштовності;
 - г) худобу.

- 3. Поміщик вимагав, щоб Малян:** (0,5 бала)
- а) малював тільки його забаганки;
 - б) більше малював для селян;
 - в) вступив на службу до імператора;
 - г) вдосконалював свою майстерність і став уславленим митцем.
- 4. Поміщик наказав убити Маляна, тому що:** (0,5 бала)
- а) хлопець погано малював;
 - б) відмовився допомагати селянам;
 - в) донька+ поміщика закохалася у Маляна;
 - г) поміщик сам хотів володіти чарівним пензликом.
- 5. Поміщик на 3 доби замкнув Маляна в холодній стайні, щоб:** (0,5 бала)
- а) ніхто не заважав хлопцеві малювати;
 - б) хлопець помер там від голоду і холоду;
 - в) Малян загартувався;
 - г) перевірити, чи зможе хлопець утекти.
- 6. Як загинув імператор?** (0,5 бала)
- а) потонув у хвилях бурхливого моря;
 - б) його засипало намальованим золотом;
 - в) він упав з кришталевого мосту;
 - г) імператора проковтнув намальований ним же удав.
- 7. У казці «Пензлик Маляна» схвалюється:** (1 бал)
- а) майстерність і свобода художника;
 - б) щире прагнення слави;
 - в) вміння добре заробити на своєму таланті;
 - г) вміння усе намальоване перетворити на реальне.
- 8. Щоб утекти зі стайні хлопець намалював _____** (1 бал)
- 9. У казці «Пензлик Маляна» перше, що намалював хлопець — це птах, який одразу полетів у небо. Цей птах символізує:** (2 бали)
- а) нестримну творчу свободу;
 - б) неабияку майстерність у зображенні птахів;
 - в) високу якість чарівного пензлика;
 - г) невміння Маляна берегти добро.
- 10. Які чарівні події відбуваються у казці «Пензлик Маляна»?** (2 бали)
1. _____
 2. _____
 3. _____
 4. _____
- 11. Наводячи приклади з твору, дайте поширену відповідь:** (3 бали)
Які вчинки поміщика та імператора нас обурюють і чому?
- _____
- _____

ЧЕРВОНИЙ ЛІХТАРИК

(китайська народна казка)

В одному селі жила собі дівчина на ім'я Сяогуй. Батько її помер, коли вона була маленька, і матері з дочкою довелося самим заробляти собі на прожиток. Виросла Сяогуй вродливою, розумною й роботящою. Багато юнаків хотіли з нею одружитися, однак дівчина сказала, що обиратиме собі нареченого на Соняшниковій горі, коли зацвітуть соняшники. І обиратиме не багатого чи знатного, а чесного та роботящого.

У день цвітіння соняшників на горі зібралися майже всі сільські парубки, кожен з них сподівався, що Сяогуй обере саме його. У цей час велетенська чорна хмара затягнула небо і несподівано налетіла буря, яка розігнала всіх людей. На горі залишилося лише четверо юнаків — тєсля¹, рибалка, мисливець та лікар. Тєсля першим здогадався, що бурю викликав дух гори Золотої сколопендри² для того, щоб викрасти Сяогуй. Він часто з'являвся у вигляді хмари, і саме така чорна хмара зараз відлітала від Соняшникової гори.

Мисливець не розгубився і поцілів з лука у чорну хмару. Хмара випустила свою жертву, і Сяогуй впала у річку. Рибалка, який добре вмів плавати, пірнув у воду і виніс дівчину на берег, однак вона вже не дихала. Лікар швидко розкрив свою сумку з ліками, вибрав те, що вважав за потрібне, і влив дівчині в рот. Сяогуй здригнулася і розплющила очі. Вона дивилася на юнаків, які врятували їй життя. То кого ж їй вибрати?

Дівчина трохи подумала і сказала: — Всі ви мої рятівники, тому мені важко віддати комусь із вас перевагу. Давайте зробимо так: повір'я говорить, що на Південній горі є червоний ліхтарик. Хто здобуде того ліхтарика, той зможе знищити страшну сколопендру і назавжди врятувати наших людей від жахливої напасті. Я вийду заміж за того з вас, хто принесе мені червоного ліхтарика.

Юнаки вислухали її побажання і домовилися наступного ранку зустрітися на цьому самому місці, щоб гуртом іти на пошуки червоного ліхтарика.

Лікареві тієї ночі не спалося. Він усе міркував: «Іти на Південну гору по червоного ліхтарика дуже небезпечно. То чи ж варто ризикувати життям заради якоїсь там дівчини, хоч вона і вродлива й роботяща?»

¹ *Тєсля* — майстер, який виготовляє з деревини меблі, зводить будівлі. Тєсля найчастіше використовує у своїй роботі сокиру і тєсу.

² *Сколопендра* — невелика отруйна комаха (сороконіжка). Знищує шкідливих комах, гризунів і змій. У деяких тропічних країнах виростає до 30 см і становить небезпеку для людей. Є символом зла і війни.

Не спалося й мисливцеві. «На гору ми підемо вчотирьох. Тож ліхтарик може дістатися і не мені, — думав він. — Навіщо ж мені йти разом з іншими хлопцями, коли у мене самого вистачить сили й глузду, щоб розправитись і з величезною зміюкою, якою так усі лякають, і з будь-яким іншим звіром? Краще я один піду».

Ще й на світ не благословилося, а він уже вирушив у путь. Біля підніжжя Південної гори зустрів сивого-пресивого дідуся із довгою бородою. Той зупинив мисливця і спитав:

— Куди йдеш, юначе?

Мисливець зневажливо подивився на нього, відштовхнув зі стежки і гордовито пішов собі далі.

Тривожні думки не давали спати тієї ночі й рибалці. «Хоч і страшна Південна гора, — метикував він, — але якщо набратися сміливості й піти, то, може, справді пощастить роздобути того червоного ліхтарика. І яка то радість мені буде, коли одружуся із Сяогуй». Проте він усе не наважувався вирушити на гору.

Один лише тесля не сушив собі голови. Він вирішив одразу: «Хоч і небезпечно йти на Південну гору, але чого боятися? Адже нас буде четверо, а прислів'я каже: «Навіть недоумкуваті шевці, коли їх троє, будь-якого мудреця перемудрують». Отже, якщо будемо діяти дружно, то здобудемо червоного ліхтарика і врятуємо наш край від небезпеки. Яка рада буде Сяогуй, коли ми це зробимо». Подумавши так, він міцно заснув і проспав до самого ранку.

Як почало світати, тесля та рибалка зустрілися біля підніжжя Соняшникової гори. Вони довго чекали на лікаря та мисливця, але ті так і не з'явилися. У цей час підходить до них сивий-пресивий дідусь із довгою бородою й питає:

— Куди це ви, хлопці, зібралися?

Рибалка зневажливо подивився на старого й одвернувся, а тесля пояснив дідусеві:

— Та хочемо вибратися на вершину Південної гори і пошукати там червоного ліхтарика.

Старому сподобалася відвертість молодого теслі. Він нахилився до нього і зашепотів на вухо:

— Дуже тяжко вам буде і страшно, але ти ні на що не зважай. Іди вперед, міцно стиснувши зуби. Траплятимуться тобі гарні-прегарні ліхтарі, схожі навіть на квіти лотоса, але ти їх не чіпай. Іди далі, поки не побачиш червоного ліхтарика. Його й бери.

Тесля подякував дідусеві за добру пораду, і вони з рибалкою пішли далі. Стежки в горах дуже небезпечні. Юнакам доводилося дертись крутими схилами вгору, пробиратися крізь чагарі, перестрибувати через рівчаки та канали, обходити стрімкі скелі. За якусь годину вони відчули, що дуже потоварилися.

При вході до глибокої ущелини вони побачили здорового тигра. Але звір уже був мертвий. І тут вони зрозуміли, що це мисливець убив його. Треба його наздогнати. Утрюх все-таки веселіше буде.

І справді, коли глибока ущелина залишилася позаду, вони вийшли на берег стрімкого потоку і там побачили мисливця. Потік був досить широкий і по всьому видно, що глибокий, тому мисливець стояв перед ним і чухав потилицю, міркуючи, як би перебратися на той бік.

Тесля підійшов до нього і сказав:

— Нічого страшного. Знайдемо на березі високе дерево, повалимо його уперек русла, от і матимемо міст.

Так і зробили. Пішли понад берегом, натрапили на високе дерево і зрубали його так, що воно, впавши, верхівкою досягло протилежного берега. Тримаючись за руки, хлопці почали переходити потік. Та ледве-но дійшли до середини потоку, як воду густою пеленою заслав туман. Потім щось загуркотіло. Деревина затріщала й розпалася на кілька частин. Хлопці попадали в воду, а бурхлива течія підхопила їх і понесла вниз.

Рибалка добре тримався на воді. Він напружив усі сили і невдовзі зумів дістатися протилежного берега. Вибрався він із води і сів відпочити.

Мисливець зовсім не вмів плавати. Опинившись у жахливій круговерті, він розгубився й почав безладно гамселити руками та ногами по воді.

Тесля теж не міг добре плавати, але він був людиною спокійною, розважливою, тому підхопив мисливця під руки, і вони удвох поволеньки-поволеньки попрямували до того берега. Рибалка хутко нарвав трави, зробив з неї кругінь і кинув хлопцям з високого берега. Ті вцепилися за кінець крутеня й вибралися нарешті з води...

Юнаки обігнули скелю, і перед ними постала ще одна ущелина. Ледве-но вони заглибилися в неї, як раптом з усіх тріщин між камінням повалив густий дим, а потім над камінням спалахнули рожеві омахи¹ полум'я. Хлопці нерішуче тупцями на місці й розгублено кліпали очима. А вогонь тим часом підступав усе ближче й ближче. Стало важко дихати, від смороду почало паморочитись у голові. Першим не витримав рибалка:

¹ *Омах* — спалах, язик полум'я.

— Та коли б я знав, що нас тут чекає, нізащо б не пішов. Ніяких ліхтарів мені не треба, аби лиш додому повернутись живим!

Щойно він промовив це, як вогонь одразу ж відступив від нього, а сам він опинився біля підніжжя Соняшникової гори, звідки вони вранці починали свою путь. Сяючи від радості, юнак притьмом¹ кинувся додому.

А тесля тим часом згадав, як дідусь попереджав його про страхи та труднощі, які можуть спіткати їх під час походу на Південну гору, і, міцно стиснувши зуби, рушив уперед, ведучи за собою також і мисливця.

Та ось нарешті й вершина. У скелі, що височіла на самому краю, вони побачили закритий брамою вхід до печери. Біля самої брами щось повзало.

Юнаки підійшли ближче і побачили величезного п'олоза², що грівся на с'опці³, скрутившись у кілька кілець. Його тіло мінилося червонястими барвами. Голову полоза прикрашав блискучий металевий обручик, а нижче від нього зеленіли спрямовані на хлопців великі очища. Роздвоєний на кінці язик то ховався в роті, то висовувався назовні. Варто зробити ще кілька кроків, як полоз одразу накинеться на них.

— Стривай! — сказав тесля. — Йому нас добре видно. Сховаймося краще он там за камінням.

Вони зайшли за скелю. Полоз повернув голову ліворуч, тоді праворуч і, коли нарешті побачив їх на новому місці, грізно підвівся. І в цей час просвистіла перша стріла, за нею друга, третя, пронизуючи наскрізь зміючі шию та голову.

Полоз ошаленів од болю. Він припадав до землі, здіймав угору свого могутнього хвоста і розбивав ним усе довкола. Навсебіч летіло каміння та уламки звалених дерев.

Нарешті полоз сконав. Тепер юнаки могли підійти до брами, що закривала вхід у печеру. Її металеві стулки були зведені до купи. Як хлопці не силувалися, але розсунути їх не змогли.

Мисливець безпорадно поглядав на браму і мовчав, а тесля міркував уголос:

— Якщо є брама, то має бути й спосіб, як відчинити її.

Мисливець відійшов убік і сів відпочити, а тесля обмацував браму. Раптом він намацав рухомий цвяшок, натиснув на нього, і відразу ж на кам'яному мурі поруч із брамою піднялася плита, під якою було схво-

¹ *Притьмом* — дуже швидко, негайно, без затримки.

² *П'олоз* — неотруйна змія, довжина деяких полозів може сягати двох метрів.

³ *С'опка* — невисока гора округлої форми.

ване залізне колесо на вісі. Мисливець схопився з місця, підбіг до колеса і ну його крутити. Тричі повернув праворуч — почувся скрегіт, і брама повільно відчинилася.

Мисливець кинув колесо і притьмом до входу в печеру. Та тільки він випустив колесо з рук, як брама знову зачинилася. Отже, хтось один має крутити колесо, тоді другий зможе увійти до печери. Мисливець вирішив схитрувати:

— Я так стомився, стріляючи в того клятого полоза. Може б, ти покрутив колесо? — звернувся він до теслі. Тесля погодився.

Переступивши поріг печери, мисливець аж завмер від несподіванки: на стінах і на стелі висіло безліч різноманітних ліхтарів, а на підлозі лежала сила-силенна всіляких прикрас, оздоблених коштовним камінням, яке мінилося такими яскравими барвами, що у нього аж очі розбіглися. Ці речі, немає сумніву, сподобаються Сяюгуї. А ліхтарик від нього нікуди не дінеться.

Коли ж нарешті він глянув на стелю, то побачив схожий на квітку лотоса великий рожевий ліхтар. Подумав, що це, мабуть, і є той самий, про який говорила дівчина. Швидко зняв його з гачка. Хлопцева душа враз сповнилася радістю, і він мимоволі вигукнув:

— Якби оце зараз додому повернутись, прямо до Сяюгуї, то не треба мені було б ніякого іншого щастя!

Ледве-но він вимовив ці слова, як якась незнана сила підхопила його і перенесла до підніжжя Соняшникової гори.

А тесля й далі стояв біля входу до печери і тримав у руках колесо. Раптом він відчув, ніби хтось його в плече штовхає. Повернув голову, аж то дідусь, якого вони зустріли ще біля підніжжя гори.

— Твій товариш уже давно внизу, під горою, а ти ще й досі стоїш та на нього чекаєш, — мовив, усміхаючись, дідусь. — Коли не віриш, то йди сам до печери, а колесо я потримаю.

Тесля подякував старому і попрямував до печери. Мисливця там справді не було. Юнак побачив, що прямо перед ним на підлозі купами лежали всілякі прикраси, мінячись усіма барвами, а на стінах та на стелі висіли схожі на лотоси та інші квіти барвисті ліхтарі, оздоблені коштовним камінням. А між ними, нічим особливим не виділяючись, червонів схожий на квітку, яка щойно розпускалася, невеликий ліхтарик.

«Дідусь попереджав мене, що тут будуть ліхтарі, схожі і на лотоси, і на інші квіти. Всі вони будуть дуже гарні, але я маю взяти лише один, червоний». Тож він підійшов до стіни і відчепив того, непоказного.

Не встиг тесля вийти з печери, як брама за його спиною з грюкотом зачинилася. Треба б подякувати дідусеві, але де він? На колесі сидить якийсь півень, а старий ніби крізь землю провалився.

— Не хвилюйся, хлопче, — раптом заговорив до нього голосом старого півень. — Це я, тільки в іншій личині. Уже стільки років стережу цього ліхтаря. Все чекав, поки знайдеться такий молодець, як ти, сміливий і безкорисливий. А тепер ходімо далі. Я допоможу тобі знищити ненависну сколопендру. Півень стрепенув крильми й злетів у повітря. Тесля рушив слідом за ним.

А тепер розповімо про те, як мисливець повернувся в село. Юнак одразу ж попрямував до вдовиної садиби. Він поважним кроком зайшов на подвір'я, тримаючи в одній руці сяючий рожевий ліхтар, схожий на квітку лотоса, а в другій — разок чудового намиста, і все це запропонував дівчині в подарунок.

— А де ж інші троє? — занепокоєно спитала Сяогуй.

— Боягузи! — вигукнув він, гордо підводячи голову. — Повтікали з переляку!

Дівчині не сподобалося його зухвальство, і вона відповіла йому:

— У такому разі сходи спочатку та знищ сколопендру, а потім уже й про одруження поговоримо.

— Ні, спочатку давай одружимося! — наполягав мисливець. В цей час на подвір'я залетів півень, а слідом за ним зайшов і тесля.

У руці юнак тримав червоного ліхтарика, яскраве проміння якого враз заповнило все подвір'я, а вогник у ліхтарі мисливця враз погас.

— Де це ти так затримався? — спитала теслю Сяогуй.

Юнак мусив розповісти їй про все, що з ним сталося. Дівчина уважно вислухала його, а тоді звернулася до мисливця:

— А ти, себелюбце, такого тут нам наговорив! Виявляється, ти сам боягуз. Не потрібен мені такий. — Вона рвучко повернулася до теслі, подала йому руку й промовила: — Ти мій обранець!

Мисливець почервонів від сорому по самі вуха. Не сказавши нікому ні слова, він поплівся геть з двору.

— Правильно зробила Сяогуй! — загомоніли в натовпі. — Тож нічого зволікати, хай одружуються.

— Треба спочатку сколопендру знищити, щоб людям лиха не робила, — заперечив тесля, — а потім уже й весілля справляти.

На ранок Сяогуй та мешканці села вийшли проважати теслю за околицю. Прихопивши з собою сокиру та червоного ліхтарика, юнак

попрямував на гору Золотої сколопендри. Поперед нього летів півень, показуючи шлях.

Вибравшись на вершину гори, вони побачили, що сколопендра лежить під деревом і спочиває. Помітивши теслю, вона враз схопилася з місця, обвилася довкола дерева і випустила з рота згусток чорного яду-чого диму. Потім підвела голову, вишкірила зуби і, видно, намірилася кинутися на юнака.

Червоний ліхтарик, якого той тримав у руці, яскраво спалахнув, і смердючий дим від його проміння швидко розвіявся. А сама сколопендра при світлі ліхтарика почала звиватись. Але півень не дав їй отямитись, налетів на неї і ну клювати, поки заклював зовсім.

Розправившись із сколопендрою, тесля повернувся в село. Невдовзі він одружився із Сяогуй. А півень знову полетів на Південну гору.

Переклад із китайської Івана Дзюба

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Працюємо над змістом твору

1. Розкажіть, хто така *Сяогуй*.
2. Чому до дівчини сваталося багато юнаків?
3. Як Сяогуй хотіла обрати собі нареченого?
4. Яке нещастя сталося з дівчиною на Соняшниковій горі?
5. Хто врятував Сяогуй?
6. Яке завдання дала дівчина чотирьом юнакам, щоб обрати серед них найкращого?
7. Розкажіть, як поводитися *лікар, мисливець, рибалка* і *тесля* під час пошуків червоного ліхтарика.
8. Як була знищена отруйна *сколопендра*?

Міркуємо самостійно

9. Чи змогли б герої казки «*Червоний ліхтарик*» врятувати людей від сколопендри, якби діяли поодиночі?
10. Хто з юнаків виявився найбільш цілеспрямованим, мужнім і благородним під час випробувань?
11. Доведіть, що Сяогуй зробила правильний вибір нареченого.

Застосовуємо теоретичні поняття

12. Доведіть, що твір «*Червоний ліхтарик*» — *казка*.
13. Визначте, до якої групи казок належить китайська народна казка «*Червоний ліхтарик*».
14. Знайдіть у тексті ознаки *чарівної казки*.

Збірка арабських казок «Тисяча і одна ніч»

«Тисяча і одна¹ ніч» — це збірка казок, легенд, оповідок та повчальних історій. Вона є однією з найвизначніших пам'яток **арабського фольклору**. Хоча збірку називають арабською, проте до її складу ввійшли казки багатьох народів Сходу: індійські, перські, арабські, іранські фольклорні твори.

Тривалий час казки «Тисяча і однієї ночі» існували на Сході лише в усних переказах та рідкісних рукописах. Зміст збірки упорядники впродовж століть постійно змінювали: одні казки включали, інші — вилучали. Відомо, що основу сучасної збірки становить її письмовий переклад перською мовою, здійснений приблизно в дев'ятому столітті. Проте й після цього збірка зазнавала змін аж до шістнадцятого століття.

Сучасна збірка «Тисяча і одна ніч» налічує понад чотириста казок та оповідок. Усі вони об'єднані однією казковою оповіддю-рамкою, героїнею якої є вродлива і розумна дівчина **Шагразіда**. Вона «прочитала багато книг» і щонаочі розважає казками жорстокого перського правителя — султана Шагріяра, якого мучить безсоння.

Тисячу й одну ніч дівчина розповідала султанові казки. Серед них були й 7 оповідей про **Синдбада-мореплавця**. Головний герой цих казок, потрапляючи у складні обставини, ніколи не опускає руки, а виявляє неабияку хоробрість, винахідливість і шляхетність.

Учені вважають, що цикл про Синдбада народився в середовищі арабських моряків, які вели морську торгівлю з Індією та африканськими країнами. Казки про Синдбада присвячені морським пригодам, також в них ми знайдемо опис морського та купецького побуту тих часів.

Читачі Європи вперше змогли познайомитися з книгою «Тисяча і одна ніч» у сімнадцятому столітті. З того часу її багато перекладали й видавали різними мовами. Перший український переклад деяких казок із «Тисячі і однієї ночі» з'явився в 1891 році. Перше україномовне видання збірки вийшло друком у 1895–1900 роках в Німеччині.

¹ Тисяча і одна — це число на Сході, яке не мало конкретного значення і означало «надзвичайно багато».

Історія султана Шагріяра і Шагразида

На початку книги «Тисяча і одна ніч» розповідається про те, що одного разу перський султан Шагріяр викрив свою дружину у зраді й наказав стратити її. Відтоді, охоплений гнівом і жагою помсти, султан щонаочі одружувався з іншою дівчиною, а на світанку віддавав наказ позбавити її життя. Так тривало три роки, аж доки в місті не залишилося жодної дівчини: усі або загинули, або втекли, сподіваючись уникнути жахливої кари.

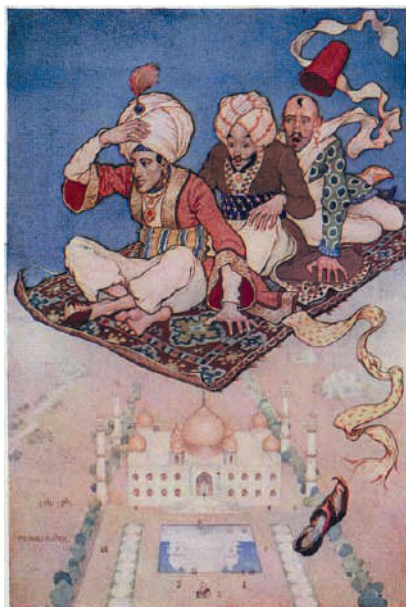
Ось тоді дружиною правителя Шагріяра і стала красуня Шагразида, старша дочка візира¹. Вона прагнула повернути спокій у царство і тому вмовила батька віддати її заміж за султана.

Розумна і начитана Шагразида знайшла спосіб втихомирити жорстокість султана і врятувати собі життя. Дівчині дозволялось говорити лише до сходу сонця, тож впродовж тисячі і однієї безсонної ночі вона розповідала султанові казки, таким чином втихомирюючи його лють і зачаровуючи своїм красномовством. А вранці, з появою першого променя сонця, мудра Шагразида замовкала, обірвавши свою розповідь на найцікавішому епізоді.

Жорстокого Шагріяра настільки захоплювали чарівливі оповіді Шагразида, що він не міг стратити її, не дізнавшись, чим закінчилася казка.

По закінченні тисячі і однієї ночі розчулений султан оголосив, що переконався у благородстві душі своєї дружини Шагразида, помилував її і став з нею жити у щасті й злагоді.

Так розумна Шагразида завдяки власному таланту оповідачки не лише зуміла зберегти життя собі та іншим дівчатам, а й стала коханою дружиною султана і матір'ю його трьох синів. А ми завдяки таланту Шагразида отримали в подарунок казки, які вона розповідала впродовж тисячі і однієї ночі...

Ілюстрація до казки
«Килим принца Хусейна»

¹ Візір — титул міністрів у мусульманських країнах.

Готуємося до роботи з твором

1. Що вам відомо про збірку арабських казок «Тисяча і одна ніч»?
2. Розкажіть про будову збірки арабських казок.
3. Чому ця збірка має назву «Тисяча і одна ніч»?
4. Хто така **Шагразада** і яким чином вона стала рятівницею перського царства?
5. Доведіть, що мистецтво розповідати казки може вирішити долю багатьох людей.
6. На прикладі казок про **Маляна** і **Шагразadu** зробіть висновок про особливу силу мистецтва.

ПОДОРОЖІ СИНДБАДА-МОРЕПЛАВЦЯ

У казках про Синдбада Шагразада розповідає султанові про те, як багатий багдадський¹ купець Синдбад-мореплавець знайомиться зі своїм бідним тезкою Синдбадом-носієм. Вони потоваришували, і Синдбад-мореплавець став запрошувати Синдбада-носія до себе в гості. Щоразу, коли Синдбад-носій приходив, Синдбад-мореплавець розповідав про свої подорожі, сповнені небезпечних пригод. Коли ж гість ішов додому, Синдбад-мореплавець щедро наділяв його коштовностями, що здобув у мандрах.

Перша подорож

— Батько мій був купцем, мав великі гроші і незліченні багатства. Помер він, коли я був малим хлопчиком, і залишив мені гроші, землі та села. Коли я підріс, то став жити розкішним і безтурботним життям. Я гарно вдягався, солодко їв, розважався з друзями й думав, що довіку буду багатий.

Отак жив я довгенько, а потім наче враз прокинувся — мені проясніло в голові, і розум повернувся до мене. Але було вже пізно: всі гроші я розтринькав, і становище моє змінилося. І часто я згадував прислів'я, що чув колись од батька: «Є на світі три речі, кращі за три інші: день смерті кращий від дня народження, жива собака краща за мертвого лева, могила краща, ніж бідність».

Тоді зібрав я все, що лишилося в мене з меблів та одягу, й продав. Розпродав і свої землі. Вторгував за все три тисячі диргемів² і з цими грішми надумав я вирушити в подорож до чужих країв.

¹ Багдад — місто, засноване в 762 році, столиця сучасного Іраку.

² Диргем — срібна монета.

Отож накупив я різних товарів і всього, що могло б знадобитися мені в мандрівці, сів на корабель і разом з іншими купцями поплив до міста Басри¹. Потім ми пливли морем чимало днів і ночей. Ми проминали острів за островом і нарешті пристали до одного, схожого на райський сад.

Там ми кинули якір, і всі, хто був на кораблі, зійшли на берег. Ми продавали, купували й обмінювали товари. Потім деякі купці порозкладали на березі багаття й заходилися готувати вечерю або прати, а деякі подались оглядати острів, і я пішов з ними.

Згодом ми повернулися й сіли вечеряти, а повечерявши, звеселіли й завели пісень. Раптом ми почули голос капітана:

— Мирні мандрівники, мерщій вертайтеся на корабель! Кидайте все й біжіть, поки не загинули! Острів, до якого ми пристали, зовсім не острів! Це величезна рибина, що лежить посеред моря. На неї нанесло піску, вона стала схожа на острів, із давніх-давен на ній ростуть дерева і трави. Проте, коли ви розклали вогонь, рибина відчула жар і заворушилася. Вона може пірнути в морську безодню! Тоді всі ви потонете! Рятуйтеся, поки живі!

Почувши ці слова, купці й мандрівники побігли до корабля, покинувши на березі всі свої пожитки. Дехто встиг зійти на корабель, дехто не встиг. Рибина пірнула в море з усім, що на ній було, і ревучі хвилі зійшлися на тому місці, де вона лежала.

Я був серед тих, хто залишився на рибині. Але доля змилувалася наді мною. Я побачив на воді здоровенні дерев'яні ночви², в яких купці прали одягу, і вчепився в них. Потім виліз на ночви, сів на них верхи й почав гребти ногами, наче веслами, і хвилі гралися зі мною, кидаючи ночви то праворуч, то ліворуч. А капітан підняв вітрила й поплив із тими, хто встиг піднятися на корабель, не звертаючи уваги на тих, хто по-

¹ Басра — місто в Іраку, морський порт.

² Ночви — довгаста посудина для купання та прання білизни.

топав. Я дивився вслід кораблю, аж поки він зник у далині, і тільки тоді збагнув — порятунку немає...

Спустилася ніч, потім настав день, потім знову запала ніч. Я плив на ночвах, і хвилі допомагали мені, і нарешті ночви прибило до острова з крутими берегами, на якому росли високі дерева, а гілля їхнє звисало над водою. Я схопився рукою за гілку й, ледве не загинувши, видерся на берег.

На острові росли плодові дерева і було чимало джерел із чистою водою, і я вгамував голод і спрагу.

Отак я перебув кілька днів і ночей, аж поки душа моя ожила, мужність повернулася до мене, а руки мої знову налилися силою. Я почав думати, що робити далі, і ходив понад берегом, придивляючись до всього.

Ідучи якимсь берегом, я помітив: вдалині щось ворухиться. Що це — дикий звір чи якась морська тварина?

Я рушив туди. Наблизившись, я побачив, що то — величезний кінь; він був прив'язаний на самому березі моря. Коли я підступився до нього, кінь заіржав так гучно, що я злякався і хотів повернути назад — аж

раптом з-під землі з'явився якийсь чоловік і гукнув до мене:

— Хто ти, звідкіля прийшов і як тут опинився?

— О пане, я чужоземець, — відповів я. — Ми пливли на кораблі, а потім причалили до острова, але то був не острів, а рибина, і вона пірнула в море, і ми стали тонути, але я вгледів на воді дерев'яні ночви й виліз на них і довго плив, аж поки хвилі викинули мене на цей острів.

Вислухавши мене, чоловік схопив мою руку й сказав:

— Ходімо зі мною!

Ми спустилися в якесь підземелля, а потім увійшли до просторої зали. Посадивши мене посеред зали, чоловік приніс мені попоїсти. Я був голодний і їв, доки наївся досхочу, і душа моя спочила. Чоловік знову почав розпитувати про мої пригоди, і коли я розповів усе, що зі мною сталося, він дуже здивувався.

Скінчивши свою розповідь, я вигукнув:

— Благаю, не будь зі мною суворий! Я розповів тобі про себе геть усе! А тепер скажи мені, що ти за один і чому сидиш у цій залі під землею? І навіщо ти прив'язав свого коня на березі?

— Я — один із конюхів царя аль-Міграджана, — відповів чоловік. — Тобі пощастило, що ти зустрів мене. І я врятую твоє життя й допоможу тобі вернутись до рідного краю.

Я побажав конюхові добра й подякував за ласку. Тут надійшли інші конюхи. Побачивши мене, вони почали розпитувати, хто я є і звідки взявся. Я розповів їм про свої пригоди. Підсівши ближче, конюхи розклали харч і заходилися їсти, запросивши мене розділити з ними трапезу, і я прийняв запрошення. Потім вони підвелися і посідали верхи на коней, і я теж сів на коня.

Їхали ми довго і нарешті прибули до столиці царя аль-Міграджана. Конюхи зайшли до царя, розповіли про мене, і цар побажав зі мною познакомиться. Мене припровадили в палац і привели до царя.

Вислухавши мене, цар, до краю вражений, мовив:

— Сину мій, присягаюся Аллахом, тобі дісталось більше, ніж порятунку. І якби доля не судила тобі довго жити, ти б не врятувався від небезпеки!.. Тепер ти житимеш у мене.

Аль-Міграджан виявив до мене ласку і повагу і наблизив мене до себе. Він наставив мене писарем у гавані¹ й наказав переписувати всі кораблі, які причалюватимуть до берега.

Я працював сумлінно, і цар був ласкавим до мене й ревно мною опікувався. По недовгій часі я домогся честі стати одним із його придворних.

У царя аль-Міграджана було багато островів. Я оглянув острови і все, що на них було. Якось зупинився на березі, тримаючи в руках свій ціпок. Раптом до острова підплив великий корабель; на ньому було багато купців. Корабель зайшов у гавань, згорнув вітрила й причалив до берега. І коли все було перенесено, я спитав у капітана:

— Чи не залишилось у тебе на кораблі ще чогось?

І той відповів:

— Так, у мене є ще товари в трюмі, але власник цих товарів потонув біля одного з островів. Ми хочемо їх продати, а гроші повернути родині купця. Він жив в оселі миру — славному місті Багдаді.

¹ *Гавань* — захищені від вітру та течій прибережні води, які використовуються для стоянки та ремонту суден.

— А як звали того купця? — спитав я.

Капітан відповів:

— Його звали Синдбад-мореплавець.

І тоді я пильно глянув на капітана і, впізнавши його, вигукнув:

— О капітане, я власник товарів, про які ти кажеш, — це я! Це я — Синдбад-мореплавець!

І я розповів капітанові все, що зі мною трапилося — відколи ми вирушили з Багдада аж до того дня, коли рибина-острів пірнула в морську безодню. І тоді капітан та купці повірили мені, впізнали мене й привітали зі щасливим порятунком. А потім віддали всі мої товари, і я побачив, що на них написано моє ім'я і що нічого з них не пропало.

Вибравши найдорожчі та найгарніші товари, я попросив матросів, щоб ті понесли їх у царський палац. Я розповів цареві, що в його гавань зайшов той самий корабель, на якому я плив, і додав, що дарую йому найкращі мої товари — вони-бо так і лежали в трюмі.

Аль-Міграджан зчудувався, але повірив, що я кажу щиру правду, виявив мені велику честь і подарував багато різних речей — дорогих і красивих.

Решту товарів я продав і вторгував чималі гроші, а на них накупив інших товарів. І коли купці зібралися плисти додому, я повантажив ці товари на корабель, а тоді пішов до царя, подякував йому за ласку й попросив дозволу вирушити до рідного краю, і цар відпустив мене. Отак скінчилася моя перша подорож. [...]

Переклад з арабської Євгена Микитенка

! ? ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Працюємо над змістом твору

1. Як минуло дитинство і юність *Синдбада*? Чому для нього настали важкі часи?
2. Що зробив Синдбад, щоб не розоритися остаточно?
3. У яку небезпеку потрапили купці на острові-горі?
4. Як капітан корабля пояснив причину того, що рибина пірнула в морську безодню?

5. Розкажіть про порятунок Синдбада.
6. Як поставилися до Синдбада у царстві аль-Міграджана?
7. Як купець Синдбад знову повернувся на батьківщину в рідний Багдад?

Міркуємо самотійно

8. На вашу думку, яке реальне явище природи описане в епізоді з велетенською рибиною?
9. З яких причин купець міг загинути під час своєї *першої подорожі*?
10. Як склалася б доля Синдбада, якби його розумом оволоділи розпач і байдужість до власного майбутнього?
11. Назвіть риси характеру, які допомогли **Синдбадові** уникнути банкрутства і вижити у складних обставинах.
12. На прикладі історії купця Синдбада поясніть, чому в бізнесі завжди важлива чесність.
13. Доведіть, що доля багдадських купців була важка і сповнена небезпек.

Застосовуємо теоретичні поняття

14. Чому оповіді про Синдбада ми називаємо *казками*?
15. Назвіть *фантастичну істоту*, описану в казці про Синдбада.
16. Які події, зображені в казках про Синдбада-мореплавця, могли відбутися насправді, а які — лише в *казці*?

Завдання від Фантазерчика

1. На вашу думку, що могло статися із Синдбадом, якби у царстві аль-Міграджана з ним повелися негостинно?
2. Сформулюйте основні правила гостинності до іноземців, які потрапили у скрутні обставини.
3. Запишіть *правила гостинності* в зошит.

Скористайтесь посиланням <https://cutt.ly/2WXQ7Pa> або QR-кодом і подивіться мультфільм «Синдбад. Перша подорож». Знайдіть відмінності між казкою і мультфільмом.

Що спитав у нас Згадайко?

1. Згадайте, що таке *сюжет*.
2. Який стосунок до сюжету казки про **Синдбада** мають запропоновані нижче зображення?
3. Визначте правильний порядок малюнків.

**Потіште Знаюсю своїми знаннями.
Дайте правильну відповідь**

1. **Головний герой** арабської казки «Синдбад-мореплавець» був: (1 бал)
а) купцем; б) моряком; в) збирачем фольклору; г) географом.
 2. Щоб втекти з острова людозера, **Синдбад** запропонував побудувати: (1 бал)
а) міст; б) корабель; в) пліт; г) летючий корабель.
 3. Синдбад зміг врятуватися від **дракона**: (1 бал)
а) напоївши його снодійним;
б) самотужки перепливши на інший острів;
в) обв'язавшись шматками дерева;
г) прикинувшись мертвим.
 4. Після пережитих порятунку з острова дракона **Синдбад**: (1 бал)
а) повернувся чимшвидше додому;
б) вирушив далі торгувати з купцями;
в) боявся сходити з корабля в різних портах доки не прибув додому;
г) від пережитих жахів довго хворів і марив.
 5. Чий **опис** подано у наступних рядках? (1 бал)
«Вони вкриті волоссям, наче чорною повстю. У них жовті очі й чорні обличчя; на зріст вони куці — всього чотири долоні заввишки».
-
6. Дайте відповідь на питання: (1 бал)
Яка небезпека спіткала мандрівників на острові чорного велета?
-
7. У казках про Синдбада-мореплавця **оспівається**: (2 бал)
а) розум і мужність сміливців, які прагнуть побачити нові країни;
б) вміння добре торгувати навіть за катастрофічних обставин;
в) фізична сила і вправність;
г) любов до небезпечних пригод, пов'язаних з ризиком для життя.
 8. Казка про подорожі Синдбада **входять до збірки** (2 бали)
а) арабської збірки «Тисяча і одна ніч»;
б) індійської збірки «Панчатантра»;
в) українських народних казок;
г) сучасних арабських казок.
 9. Напишіть, які **риски вдачі** допомогли Синдбаду перемогти обставини: (2 бали)
-
-

Якоб (1785–1863) та Вільгельм (1786–1859) Грімм

Брати Грімм увійшли в історію світової літератури як **збирачі та дослідники німецького фольклору**. Вони вивчали народну культуру, поезію, казки, легенди та історичні оповіді.

Батько Якоба і Вільгельма — Філіп Грімм — був адвокатом, людиною доброю і освіченою. Він зумів прищепити синам щиру любов до рідного краю. Однак найбільший вплив на освіту хлопчиків мала бездітна батькова сестра Юліана Шліммер.

Вона навчала своїх племінників і виховувала в них повагу до звичаїв німецького народу, його культури та релігії. Саме *«люба тітонька Шліммер»* відкрила для братів фантастичний світ німецької народної казки.

Наука, яка вивчає фольклор, називається *фольклористикою*. А збирачів і дослідників фольклору називають *фольклористами*.

За сімейною традицією Якоб і Вільгельм вступили на юридичний факультет. Однак під впливом улюбленого професора юнаки зацікавилися дослідженням народної творчості.

Захоплення фольклористикою не зникло у братів Грімм і після закінчення університету. Якоб і Вільгельм бачили своєю метою збереження багатовікової фольклорної спадщини. Вони знаходили оповідачів і записували їхні казки та легенди. У 1812 році в Берліні була надрукована перша збірка фольклорних казок, записаних і впорядкованих Якобом і Вільгельмом.

У пошуках оповідачів казок їм допомагали друзі і рідні, зокрема сестра Лотта Грімм. А молодший брат Людвіг Грімм, який був талановитим художником, створив ілюстрації для оформлення збірки.

Якоб і Вільгельм усе життя багато і наполегливо працювали. Вони обіймали посади бібліотекарів, були професорами університету, члена-

ми Пруської академії наук. Брати стали авторами багатьох наукових праць, дослідниками німецької мови, упорядниками видань давньонімецького фольклору і першого словника німецької мови.

Німецькі фольклористи записали **понад двісті казкових сюжетів!** Їхня копітка праця врятувала чимало народних творів від забуття. А чи-

Кадр із мультфільму «Заплутана історія», знятого за мотивами казки «Рапунцель»

тачі усього світу і досі захоплюються багатством уяви німецького народу.

У німецьких казках, опублікованих Якобом і Вільгельмом Грімм, перед читачами постають фантастичні персонажі і неймовірні пригоди, мрії народу, його уявлення про справедливість, сподівання на винагороду за розум, чесність та працьовитість.

Збірки німецьких народних казок мали неабияку популярність і перевидавалися величезну кількість разів. До їхнього складу ввійшли «Брёмєнські музики», «Вовк і семеро козенят», «Рапунцель», «Казка про рибалку та його жінку», «Хлопчик-мізинчик», «Білосніжка», «Пані Метелиця» та багато-багато інших донині популярних казок.

Отже, не забуваймо, що ці твори німецького фольклору стали всесвітньо відомими завдяки самовідданій праці **фольклористів Якоба і Вільгельма Грімм**.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Готуємося до роботи з текстами

1. Що вам відомо про діяльність **Якоба і Вільгельма Грімм**?
2. Поясніть, хто такі **фольклористи** і як ви уявляєте собі їхню роботу.
3. Якби 200 років тому брати Грімм не почали записувати і видавати німецькі народні казки, що ми могли б втратити?
4. Зробіть висновок, у чому особливе значення діяльності Якоба та Вільгельма Грімм як **збирачів німецького фольклору**?
5. Назвіть відомі вам **народні казки** з виданих братами Грімм збірок.

ПАНІ МЕТЕЛИЦЯ

(німецька народна казка)

Жила на світі одна вдова, і мала вона дві доньки. Одна з них, падчерка¹, була гарна й роботяща, а друга, рідна, — гидка й лінива. Та вдова любила більше рідну доньку, хоч та була гидка й лінива. Падчерка мусила виконувати всю хатню роботу, була попелюшкою в домі. Бідна дівчина щодня сиділа на шляху біля криниці й пряла доти, поки їй нитка прорізала пальці до крові.

Одного разу вона так порізала ниткою пальці, що кров'ю залило весь починок². Вона схилилася над криницею, щоб вимити починок, а він вислизнув з рук і впав у криницю.

Гірко заплакала дівчина й побігла до мачухи та розказала про таке нещастя. А мачуха почала її лаяти на всі заставки і нарешті сказала:

— Уміла вкинути починок, то зараз же лізь і дістань його.

Пішла бідна дівчина до криниці, не знаючи, що й робити. Із великого жалю й страху стрибнула в криницю і знепритомніла.

А коли опритомніла, то побачила, що лежить на чудовій луці. Ясно світило сонце, і тисячі різних квітів цвіли навколо неї. Вона пішла цією лукою і набрела на піч, у якій було повно хліба. Хліб почав гукати до неї:

— Ох, витягни мене, витягни, бо згорю, я вже давно спікся!

Дівчина підійшла до печі й лопатою повитягала весь хліб. А потім пішла собі далі. Ось приходить вона до яблуні, а на ній аж рясніє від яблук. Яблуня просить її:

— Ох, обтрус мене! Яблука мої давно вже достигли.

Дівчина струсила яблуню, і яблука градом посипалися на землю. Вона трусила доти, поки жодного яблука не лишилося на яблуні. Тоді згорнула яблука на купу і пішла далі.

¹ Падчерка (або падчїрка, пасербиця) — нерідна дочка

² Почїнок — пряжа (нитка), намотана на веретено. Веретено — ручне знаряддя для прядіння у вигляді палички, на яку й намотували нитку.

Нарешті дійшла до невеличкої хатини, з якої у віконце визирала стара баба. У неї стирчали такі великі зуби, що дівчинка хотіла тікати. Але стара гукнула їй услід:

— А чого ти боїшся, люба дитино? Залишайся в мене, і якщо впраєшся з хатньою роботою, то й тобі добре буде. Найкраще дбай про постіль, стели якнайстаранніше та добре вибивай подушки, щоб пір'я летіло, — тоді на світі йтиме сніг, бо я ж — пані Метелиця.

Як почула дівчина такі ласкаві слова, їй відлягло від серця, вона залишилась у бабусі й негайно стала до роботи. Дівчина в усьому догоджала старій, збивала її подушки так сильно, що аж пір'я летіло, наче сніжинки, і тому жилося їй у старої дуже добре. Вона ніколи не чула від неї лихого слова і щодня їла смажене і пряжене.

Пробула дівчина якийсь час у старої та й засумувала, а чого їй бракує, то спочатку й сама не знала. Нарешті здогадалася, що нудьгує за домівкою, і хоча тут було їй у тисячу разів краще, проте її тягло до рідної хати.

Нарешті вона сказала до старої:

— Взяла мене туга за рідним краєм, і хоч мені у вас дуже добре, проте довше я тут зоставатися не можу, мені треба вернутися до своїх.

Пані Метелиця сказала:

— Мені подобається, що тебе тягне додому. І за те, що ти вірно мені служила, я сама тебе виведу нагору.

Вона взяла її за руку і провела до великої брами. Брама відчинилася, і тільки-но дівчина ступила на поріг, линув золотий дощ, і все золото приставало до неї, аж нарешті вся вона вкрилася золотом.

— Це тобі за те, що ти в усьому була старанною, — сказала стара і віддала їй також і починок, що впав у колодязь.

Тоді брама замкнулась, і дівчина опинилася вгорі, біля своєї хати.

А щойно вона ввійшла в двір, півень злетів на цямрину¹ і заспівав:

Кукуріку, кукуріку!
Наша дівчина іде,
на ній золота без ліку.

Увійшла дівчина до хати, а мачуха і сестра, побачивши на ній золото, зраділи, не знають, де й посадити.

Дівчина розповіла про все, що з нею трапилось, і коли мачуха почувала, як падчерка дослужилася до такого великого багатства, то аж за-

¹ *Цямрина* — верхня частина колодязя, складена зазвичай із дерев'яних колод.

горілася бажанням добути таке щастя і своїй рідній гідкій та ледачій доньці.

Отож пішла ледарка до криниці, сіла та й пряде, а щоб починок був у крові, вколола собі пальця, всунувши руку в густий терен. А потім кинула починок у колодязь й сама стрибнула туди.

Вона опинилася, як і сестра, на чудовій луці й пішла тією самою стежкою. Дійшовши до печі й почувши, як хліб кричить: «Ох, витягни мене, витягни, бо згорю, я вже давно спікся!» — вона відповіла: «Тільки мені й охоти бруднитися біля тебе!» — і пішла далі.

Незабаром дійшла вона до яблуни й, почувши, як та кричить: «Ох, обтруси мене, обтруси, мої яблука давно вже достигли!» — відповіла: «От не мала роботи! Ще якесь яблуко на голову мені впаде!» — і пішла далі.

Прийшовши до хатини пані Метелиці, вона не злякалася її зубів, бо вже чула про них, і відразу найнялася до неї.

Першого дня вона дуже старалася, слухалася пані Метелицю, коли та їй загадувала роботу, бо в неї тільки й думки було, що про золото, яке стара їй подарує, але другого дня почала лінуватися, третього ще більше — навіть уставати вранці не захотіла. Вона і постелі пані Метелиці не постелила як слід, і подушок не позбивала, щоб аж пір'я летіло.

Це скоро набридло старій, і вона сказала дівчині, що її служба скінчилася. Ледащиця дуже зраділа, гадаючи, що тепер на неї лине золотий дощ.

А пані Метелиця привела її до брами, і шойно дівчина ступила на поріг, як на неї перекинувся великий казан смоли.

— Оце тобі твій заробіток, — сказала пані Метелиця і замкнула ворота.

І прийшла ледащиця додому, вся вкрита смолою, а півень, побачивши її, злетів на цямрину і загорлав:

Кукуріку, кукуріку!
Наша ледащиця йде,
що брудна буде довіку!

І справді, смола так пристала до ледащиці, що не відмилася, скільки вона жила на світі.

Переклад з німецької Сидора Сакидона

! ? ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Працюємо над змістом твору

1. Розкажіть, яким було життя *падчерки* з *мачухою* та *сестрою*.
2. Знайдіть на початку твору, як характеризуються *рідна* і *нерідна доньки*.
3. Розкажіть, як падчерка опинилася в чарівному підземному світі. Що незвичайного, на ваш погляд, там відбувалося?
4. Як характеризує падчерку зустріч із піччю та яблуною?
5. Розкажіть про зустріч падчерки і *пані Метелиці*. Що злякало дівчину?
6. Опишіть *зовнішність* бабусі. Чи відповідає зовнішній вигляд пані Метелиці її душевним якостям?
7. Поясніть, чому бабусю називали *пані Метелиця*.
8. Порівняйте життя падчерки в мачухи та в пані Метелиці.
9. Чому падчерка попросилася додому? Знайдіть і прочитайте рядки, у яких вона пояснює своє рішення. Як цей епізод характеризує дівчину?
10. Як бабуся винагородила роботящу дівчину?
11. Навіщо *ледащиця* стрибнула у криницю?
12. Порівняйте поведінку *мачушиної доньки* та падчерки в підземному світі. Як характеризують ці вчинки обох дівчат?
13. За що і як пані Метелиця винагородила свою нову помічницю? Доведіть справедливість бабусі щодо дівчат.

Узагальнюємо та підсумовуємо

14. Кому із сестер жилося краще в рідному домі? На яке ставлення заслуговувала вдома *падчерка*? А ледащиця?
15. Уособленням яких рис став образ *рідної доньки*? А *падчерки*? А *мачухи*?
16. Які риси людської вдачі в казці *схвалюються*, а які *засуджуються*.
17. Доведіть, що в казці «Пані Метелиця» перемогла *справедливість*.
18. Визначте *головну думку* казки «Пані Метелиця».

Міркуємо самостійно

19. Як ви гадаєте, чому в одній хаті вирости такі різні за характером дівчата? Як, на вашу думку, потрібно було виховувати дівчат?

20. Згадайте українську народну казку «*Дідова дочка та бабина дочка*». Що в цій казці є спільного з німецькою казкою «Пані Метелиця»?
21. Поміркуйте, як у народній казці «Пані Метелиця» пояснюється зміна пір року.
22. Складіть **таблицю** із порівнянням образів падчерки і мачушиної дочки.

Застосовуємо теоретичні поняття

23. Згадайте відомі вам **групи фольклорних казок**.
24. Доведіть, що казка «Пані Метелиця» належить до групи **чарівних казок**.
25. Які події в казці можна назвати **фантастичними**? Чому?
26. Назвіть **чарівні предмети**, які трапляються в казці. Якби криниця була звичайною, яка доля спіткала б падчерку?
27. Яка **чарівна істота** допомогла падчерці виконати мачушине завдання?
28. Поясніть, чому казка «Пані Метелиця» належить до **народних казок**.
29. Запишіть у зошит речення у правильному варіанті: «*Брати Грїмм є авторами / збирачами німецьких народних казок*».

Скористайтесь посиланням <https://cutt.ly/VWXWse1> або QR-кодом і подивіться дитячий художній фільм «Пані Метелиця». Зробіть висновок, як ставляться довколишні люди до головної героїні фільму?

Що свідчить про її добру вдачу? Як, на вашу думку, складеться подальша доля героїнь казки «Пані Метелиця»?

Потіште Знаюсю своїми знаннями. Дайте правильну відповідь

1. **Біля криниці падчерка:** (0,5 бала)
а) брала воду; б) вишивала; в) пряла; г) шила.
2. **Як падчерка опинилася в колодязі?** (0,5 бала)
а) мачуха наказала їй витягти починок;
б) перечепилася і випадково впала у воду;
в) хотіла набрати відро води;
г) задивилася на своє відображення на поверхні води.
3. **Падчерка у підземному світі допомогла:** (0,5 бала)
а) печі, яблуні, пані Метелиці;
б) млину, яблуні, пані Метелиці;
в) печі, груші, пані Метелиці;
г) печі, яблуні, вдовиній дочці.

4. **Пані Метелиця** нагородила падчерку за те, що вона: **(0,5 бала)**

- а) була невибаглива і непередлива;
- б) була тиха і боязлива;
- в) була працьовита і добра;
- г) без винагороди ніяк не хотіла повертатися додому.

5. **Продовжте речення:** **(1 бал)**

Вдова любила більше рідну доньку, а падчерку змушувала

6. Як поводитися рідна дочка вдови, коли гостювала у пані Метелиці? **(1 бал)**

7. У **фольклорі** особливо поширене: **(1 бал)**

- а) число 3 та числа, які діляться на 2;
- б) число 7 та числа, які діляться на 7;
- в) число 3 та числа, які діляться на 3;
- г) усі числа.

8. Які події в підземному світі можна назвати **чарівними**? **(2 бали)**

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

9. **Фольклористи** — це: **(2 бали)**

- а) виконавці фольклорних творів;
- б) автори фольклорних творів;
- в) збирачі і дослідники фольклорних творів;
- г) поширювачі фольклорних творів.

10. **Наводячи приклади з тексту, дайте характеристику образу пані Метелиці.** **(3 бали)**

Що спитав у нас Згадайко?

1. Згадайте назви казок, до яких створені ілюстрації.
2. Які епізоди ілюструють запропоновані малюнки?

**Потіште Знаюсю своїми знаннями.
Оберіть правильну відповідь у підсумкових тестах**

1. Фольклористи — це:

- а) виконавці фольклорних творів;
- б) автори фольклорних творів;
- в) збирачі і дослідники фольклорних творів.

2. Народна казка — це:

- а) авторський розповідний твір про вигадані події;
- б) музичний твір про фантастичні події;
- в) фольклорний розповідний твір про вигадані події.

3. Народна казка має:

- а) заспів, основну частину, кінцівку;
- б) зачин, основну частину, кінцівку;
- в) заспів, основну частину, приспів.

4. Іссумбосі переміг чудовиськ за допомогою:

- а) голки;
- б) чарівного ліхтарика;
- в) меча.

5. Головна героїня казки «Пані Метелиця»:

- а) рідна дочка вдови;
- б) дочка пані Метелиці;
- в) падчерка.

6. Казка «Пензлик Маляна» належить до групи:

- а) казок про тварин;
- б) чарівних казок;
- в) побутових казок.

7. Шагарада у своїх казках розповідала султану про

- а) дівчину Сяогуї і пошуки червоного ліхтарика;
- б) купця Синдбада, який здійснив подорожі в заморські країни;
- в) чарівне народження хлопчика Момотаро із персика.

8. З якої казки наступні рядки?

«Він був працьовитий і кмітливий, а тому в домі всі його любили. Та найбільше припав він до серця дочці багатого вельможі».

9. З якої казки рядки?

«Леви й усі звірі, промишляючи полюванням, усю здобич приносили йому».

10. З якої казки рядки?

«Із самого малечку він мріяв про те, щоб навчитися малювати».

11. З якої казки рядки?

«Добре вибивай подушки, щоб пір'я летіло, — тоді на світі йтиме сніг».

12. З якої казки рядки?

«Острів, до якого ми пристали, зовсім не острів! Це величезна рибина, що лежить посеред моря».

Вітаємо з чудовими знаннями!

Список ілюстрацій, використаних для оформлення посібника:

ілюстрація американського художника Скотта Густавсона (Scott Gustafson) на сторінці 14; ілюстрації французького художника Едмунда Дюлака (Edmund Dulac) на сторінках 15; ілюстрація з українського сайту «Дерево казок» (<https://derevo-kazok.org/garna-druzhina-afrikanska-kazka.html>) на сторінці 16; ілюстрація з книги *Animals Tales From Panchantra: Timeless Stories for Children From Ancient India* by Wonder House Books (Author) на сторінці 20; ілюстрації українського художника Олега Кіналя на сторінці 22; ілюстрації латвійської художниці Олени Антимонової на сторінках 24, 25; ілюстрація італійської художниці Елени Паггер (Elena Puggger) на сторінці 29; ілюстрації американського художника Джоела Стюарта (Joel Stewart) на сторінках 31, 33; ілюстрація британського художника Монро Скотта Орра (Monro Scott Orr) на сторінці 45; ілюстрації ірано-американської художниці Рашин Харіє (Rashin Kheiriye) на сторінках 47, 48, 50; кадр з мультиплікаційного фільму «Заплутана історія» («Tangled») американських режисерів Натана Грено та Байрона Говарда (Nathan Greno, Byron Howard) на сторінці 54; фотографії з архіву німецького фотографа Карла Симона (Carl Simon, 1873-1952) на сторінках 55, 57; ілюстрації японського художника Йошісукі Куросакі (Yoshisuke Kurosaki), гонконзької художниці Мейло Со (Meilo So), італійського художника Алессандро Пароді (Alessandro Parodi), бельгійської художниці Ванди Коросец (Wanda Korosec), індійського художника Панкаджа Гупти (Pankaj Gupta) та німецького художника Отто Кубель (Otto Kubel) на сторінці 61.

Для оформлення обкладинки посібника використано картину корейської художниці Еппол (Aerpol)

ЗМІСТ

Передмова	3
РОЛЬ КНИЖКИ У ТРЕТЬОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ	
«Зарубіжна література» — новий навчальний предмет	5
Читання в цифрову добу	6
ФОЛЬКЛОР	8
СКАРБНИЦЯ НАРОДНИХ КАЗОК	
Теорія літератури. Сюжет. Мандрівний сюжет	11
РІЗНОВИДИ НАРОДНИХ КАЗОК	13
Казки про тварин	13
Чарівні казки	14
Побутові казки	15
Підсумкові тести	17
Давньоіндійська збірка казок «Панчатантра»	19
Фарбований шакал	20
Іссумбосі, або Хлопчик-Мізничик	24
Момотаро, або Хлопчик-персик (<i>твір за вибором</i>)	28
Пензлик Маляна	31
Червоний ліхтарик (<i>твір за вибором</i>)	37
Збірка арабських казок «Тисяча і одна ніч»	44
Подорожі Синдбада-мореплавця (перша подорож)	46
Якоб та Вільгельм Грімм	53
Пані Метелиця	55
Підсумкові тести	62
Список ілюстрацій, використаних для оформлення посібника	63

Головний редактор *Іван Білах*
Фахове редагування *Ірини Дворницької*
Комп'ютерне верстання *Марії Логош*
Художнє оформлення *Мар'яни Дячинської*

Формат 70x100 1/16.

ТзОВ «Видавництво Астон» 46006, м. Тернопіль, вул. Гайова, 8
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ТР №28 від 09.06.2005 р.
www.aston.te.ua, e-mail: tovaston@gmail.com

